הלכה · ראשונים

גנזי מצרים, הלכות ספר תורה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

גנזי מצרים, הלכות ספר תורה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/גנזי-מצרים-הלכות-ספר-תורה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

עמוד יג 4
עמוד יד 4
עמוד טו 5
עמוד טז 6
עמוד יז 7
עמוד יח 8
עמוד יט 9
עמוד כ 10
עמוד כא 11
עמוד כב 12
עמוד כג 13
עמוד כד 14
עמוד כה 15
עמוד כו 16
עמוד כז 17
עמוד כח 18
עמוד כט 19
עמוד ל 20
עמוד לא 21
עמוד לב 22
עמוד לג 23
עמוד לד 24
עמוד לה 25
עמוד לו 26
עמוד לז 27
עמוד לח 28
עמוד לט 29
עמוד מ 30
עמוד מא 31
עמוד מב 32
עמוד מג 33
עמוד מד 34
עמוד מה 35
עמוד מו 36
עמוד מז 37
עמוד מח 38
עמוד מט 38
עמוד נא 39

עמוד יג

שקולפין ממנו לשם תפילין שמענו שחוזרין ומעבדין אותו בעפצא ובלא ספק אי איפשר לו בלא מלח והוה ליה מליח וקמיח ועפיץ. ובמסכת גטין בפ' המביא תניא בעניין ההוא גברא דעל לבי כנישתא שקל ספר תורה יהב לה לדביתהו אמ' לה הא גיטיך אמ' רב יוסף למאי ניחוש ליה או משום מי מילין הא קימא לן דאין מי מילין על גבי מי מילין ופיר' מי מילין מיא דעפצא שמעת מינת שכל גויל שלספר תורה עפיץ הוא ולא הוצרכתי לברר כל העיקרין הללו אלא כדי להסיר השיבוש שנמצא בפרשת ואתחנן דר' שמו' גאון שתהו בו רבים והגויל הזה אם לספר תורה מעבדין אותו אין מקלפין ממנו כלמ' דבענן שיהו עבים כדי שיהו הקיפו כאורכו שהעורות שלספר תורה כל אימת דהוי עבים טפי מעלו דהא רב אחא בר יעקב כשעשה הקיפו כאורכו בעורות שלעגלים כתב הילכך הרוצה לעשות גוילין לספר תורה צריך שיקח את העורות וישיר את השיער שלהן במה שירצה ולעבדן במלח וקמח ועפצא ואם עשה כן כשירין לכתוב עליהן ספר תורה ואם חיסר בעיבודן משלשה דברים הללו כלום לא מיבעיא ספר תורה דלא כשירין ליה אלא אפילו מגלה אסור לכתוב עליהן ואם כתבה עליהן פסולה שכן שנינו לעניין מגלה על הניי[ר] ועל הדפתרא לא יצא ומפרשינן בגמ' דפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ הלא תראה ותבין שלא חסר מדפתרא אלא עפצא בלבד ופסלו אותו מלכתוב עליו מגלה כל שכן חיפא שהוא חסר עפצא וקמחא וכל שכן

עמוד יד

מצה שנקרא בטיית רק שאינו מעובד מאחד משלשה דברים הללו ומה מגלה אינה כשירה עד שתהא כתובה אשורית על העור והוא הגויל שפירשתי אותו ספר תורה האמור לא כל שכן שלא יוכשר לכתבו על אחת מן העורות השלשה שהיא מצה ו[חיפ]א ודפתרא לפיכך צריך אתה להיזהר מיכן ואילך שלא תסבור כי הקלף שאמרו רבותינו הוא רק הנקרא מצה היא טעות גדולה והינו דתנן במסכת כלים העושה כיס מעור [ה]מצה ומן הנייר טמא שהמצה הינו רק וה[ניי]ר שעיבדו שלם בשלשה מינין הללו הוא הגויל ומצוה מן המובחר לספר תורה אם הניחו שלם וכתב עליו בכל חוקי הגויל ואם קלף ממנו הקלף שלו וכתב עליו ספר תורה בשעת הדחק בדאיעבד כשר הוא לקרות בו שמלאכתו פשוטה ולא הטריחו חכמים בשיעור והינו קלף שאמרנו בתלמודינו שאלו את רבי שיעור ספר תורה בכמה [א]מר להן בגויל ששה טפחים ובקלף איני יודע וכן מה שאמרו בתלמוד ארץ יש' ובקלפים לא נתנו חכמים שיעור פיר' דהוו להו קלישי

ולא מצי הסופר לשער הקיפו כאורכו וכן לעניין הדפין במעוט וברוב כאשר אני עתיד לפרש לפנינו ומר רב מתתיה גא' ז"ל נמי פריש הכי אמר להן בגויל ששה טפחים בקלף איני יודע שהקלף דק הוא ואינו הווה ששה טפחים וכללו שלדבר הקלף שכותבין עליו פרשיות שלתפילין הוא שאמר עליו רבינו הקדוש בקלף איני יודע והוא שהתירו [חכמים] לכתוב עליו מגלה וספר תורה בשעת הדחק בזמן שאינו מוצא לכוין ולשער מלאכת הגויל שהיא קשה. אבל העור הנקרא רק ליכא למן דשרי למכתב עליו מילה כל שכן ספר תורה וכל ספר תורה ומגלה שתמצא כתובה על עור המצה שהוא רק אינן מוציאין מידי חובה ואסור לקרות בהן בצבור ושמא מעוטי תורה או נמי קראיין ועמי ארץ כתבו אותן. ואם תמצא לומר תלמיד חכמים כתב [או]תן שמא בטעות הורוהו ולא ידע מלאכת העור ופסולן והכשי[ר]ן שאין לנו לשנות ממה שלימדונו רבותינו ואפילו מזוזה נמי לא מיבעי למכתבה אלא דוכסוסטוס שלגויל והרי אתה מוצא המזוזות הישנות כולן על הגויל שחכמים ראשונים כתבו אותן כהוגן אבל האי עור מצה איני יודע לו הכשר לכלום לא לספר תורה ולא לתפילין ולא למזוזות ולא למגלה ולא יוכשרו אלא למכתב עליהו מכילתות וכתבים להתלמד בהן אבל דבר מצוה לא. ובהדיא שנינו אין בין ספרין לתפילין ומזוזות אלא שהספרין נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות [אינן נכתבות אלא אשורית] ר' שב"ג אומר אף בספרין לא התירו שיכתבו אלא יונית ואם תאמר הר[י] הספרין [והתפילין והמזוזות] לא בעו שרטוט הרי לימדונו רבואתא טעמא דמילתא לפי שהתפילין נכתבין על קלף [דק מאוד] כדי שלא יהא כבד ואי משרטיט ליה

עמוד טו

מר הוא מתקריע וכן אמר רבנו עמרם בר [ששנה קלף לא בעי שר'] שאי אפשר לה לקבל שרטוט. הילכך הגויל שכותבין עליו ספר תורה הוא שכותבין עליו מזוזות ותפלין ובגמ' דבני מערבא במסכתא דמגלה גרסי' ר' זעורה בש' אמי בר חיננא [ככתב ספרים כן כתב תפילין ומזוזה] ועוד קימא לן מזוזה שבלת' עושין אותה תפילין אבל תפילין שבלו אין עושין מהן מזוזי [הלמה שמעלין] בקודש [ולא מורידין] ושמעת מינה שעיבודן שוה ואי מי איתה דמזוזה על מצה מצה לתפילין מי מכשרינן אלא לאו שמע מניה כדקאמרינן דמצות מזוזה להיכתב על דיסוסטוס שלגויל המעובד ותפילין על הקלף הנקלף ממנו והני מילי למצוה דתניא הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ומזו[זה] על דוכסוסטוס אבל אם שינה וכתב את המזוזה על הקלף בדיעבד כשר דהכי תריצנה לשמעתא דרב דאמ' קלף הרי כדוכ[סוס]טוס מה דוכסוסטוס כותבין עליו תפילין קלף כותבין עליו

מזוזה דקימא לן כמעשה דר' מאיר דאמ' ר' שמעון [בן אל]עזר ר' מאיר היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת אפילו הכי לא הוכשר במזוזה אלא קלף הראוי לתפילין אב[ל] עור המצה מאן מכשיר ואף שהכשירו במזוזה שנכתבת על הגויל ועל דוכסוסטוס ועל הקלף הני מילי במזוזה אבל [בתפי]לין לא מכשרינן למכת[ב] אלא על קלף בלבד: ובפ' אמר להן הממונה גרסי בני מערבא תני עור שעיבדו לשם קמיע מותר לכתוב עליו מזוזה רש"ב גמליאל אוסר אמ' ר' יוסי הוינן סברין למימר מה פלגין להדיוט הא לגבוה לא מן מה דתני אבני קדש ובקדש ייחצבו בגדי קדש צריך וגו' אמ' הדה אמרה אף לגבוה פליגין עד כן לא פליגי אלא בעור אבל במצה ליכא למן דשרי ורבינו סעדיה גאון ז"ל אמר ופירוש דוכסוסטוס גויל שנקלף ממנו קלף ודבר רבינו סעדיה איצא פי כי תשא פי כתבה אלתורה עלה אלגויל עלה חסנה ק ולמא אד לם ימכננא אן נכתב אלתורה כתאבה תכון מסתויה מן דאכל ומן כארג פלדלך יכתב עלי אלגויל חתי לא תרי מן כארג מקלובה אלבתה. וכל מי שאומר חילוף הדברים הללו צריך להביא ראיה לדבריו ולא ימצא הרי לך פירוש מלאכת הגויל והקלף ודוכסוסטוס בענין] ספר תורה ומגלה ותפילין ומזוזות כמה דסבירא לי וכמה שנתגלה לי בסיעתא דש[מ]יא וסר הספק ואיפסילו להו מצה וחיפא ודפתרא ונשאר הגויל והקלף בהכשירא ואם יוכל הסופר לשער שיעורי ספר תורה על הגויל בכל ענייניו בדוקא וקושטא הוא המצוה מן המובחר ואפילו עזרוהו חכמי דורו שהרי מצינו חכמים ראשונים היו יגיעים בו כדי שיזדמן להן כשיעור [חייו] אינן מקופחין שזכות גדולה היא והריני כותב לפניך כל חוקי מלאכת ספר תורה

עמוד טז

ומקבץ כל הלכותיו בראיות ברורות בכל ענייניו. ואם אינו יכול לכוין שיעוריו כי בודאי קשה הוא וצריך חכמה יתירה לפי שמצאתי מר רב קימוי ז"ל שכתב למקצת חכמים ששאלוהו בזה הדבר וכן השיב אותן בלשון הזה מה נעשה שאין בקי לעשות כן ארכו כהקיפו אל ירע לבכם על זאת כי אשר תבקשו הוא נפלא מכם: הילכך אם אי אפשר לו לכוין מלאכת הגויל כתיבתו על הקלף שקולפין מן הגויל המעובד לשמו שהוא קליש טפי עדיף שלא הצריכו בו שיהא הקיפו ששה טפחים כאורכו ולא דקדקו בשיעורי היריעות שלו דגרסינן בפירוש שאלו את רבי שיעור ספר תורה בכמה אמ' להן בגויל ששה טפחים ובקלף איני יודע ובני מערבא גרסי לעניין שיעורי יריעות ובקלפים לא נתנו בהן שיעור ומשום רבינו יהודאי גאון ז"ל אמרו ובקלף כל מה שיכול לדקדק ידקדק וכל מה שאינו יכול לדקדק אינו נתפס על כך ורבינו נטרונאי ז"ל התיר לקרות בקלף

לכתחלה בצבור וכולם לעיניין קלף שקולפין מן הגויל המעובד לשמו אמרו. ורבינו חננאל הרב הגדול ז"ל אמר ומלאכת כתיבת ספר תורה בגויל צריכה חכמה יתירה לשער שיגיע הקיפו כארכו דהא רב הונא לא נזדמן לו אלא אחד משבעים ומסורת בידינו להיות הגוילים נקיים עבים חזקים וכול' ואמר בלשון הזה ואע"ג דאמרינן בירוש' בקלפים לא נתנו חכמ' שיעור וכול' ור' אמר כששאלו אותו ספר תורה בכמה אמ' בקלף איני יודע דמשמע שכותבין ספר תורה על הקלף כיון דלא אשכחן שעשה כך אין מתירין לכתחלה לעשות בקלף בוא וראה שאפילו בדרך ש' טפח' לא אמרו אלא בגויל כההו דאמ' ספר תורה שכתבתי לפל' גוילים שלו לא עיבדתים לשמן וכו' ומכל מקום מצוה מן המובחר אינה אלא בגויל עד כן דברי רבינו חננאל הרב הגדול ז"ל ושמענו מכלל דבריו שמצות ספר תורה לכתבו על הגויל מיהו לא התיר לך לכתבו על הגויל אלא כשיהא ארכו כהקיפו ושיהו כל ענייניו ומלאכתו מכוונת כהוגן. ובמקום הדחק שאינו יכול לכוין הרי התיר הקלף מיהו אינו מן המובחר. והרי הבאתי כל דבריהם שלגאונים ורבואתא ואין בהם מי שפיקפק בספר תורה שלגויל ולא הקילו אלא בשיעור הקלף בלבד. ומדברי כולן כל אחד ואחד לא נתגלה לך בפירוש מלאכת הגויל והקלף וכבר ביררתי אותה לך. וצריך הכותב על הקלף [שי]כתוב במקום בשר דתניא כותבין על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שיער ואינו רשאי לשנות ושאר כל ענייני ספר תורה שלקלף כל מה שיכול לדקדק ידקדק והנה כל מלאכת ספר תורה מחוברת הלכות ברורות לפניך.

עמוד יז

שימושא רבה דספר תורה

ב[ס]מ' רחמ'. הרוצה לעשות ספר תורה בכל חוקיו וככל משפטיו צריך ליקח עורות שלבהמה טהורה או נמי עורות חיה טהורה ואפילו [טריפ]ות שלהן אבל עורות שלבהמה טמאה ועורות שלחיה טמאה לא הוכשרו ולא מיבעיא ל[ספר תורה] ולא לתפילין ומזוזות אלא אפילו רצועות שלתפילין נמי צריכין עור בהמה טהורה דגרסינן בפרק במה מדליק' לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד ומסקנא דלא נצרכה [אלא לרצועו]תיהן שלתפילין אבל תפילין גופיהו הלכה למשה מסיני ורצועות שחורות של תפילין אמרינן בגמ' שחורות מי גמירי ובפרק שמונה שרצים במסכת שבת [ק"חי] גרסינן לה סתמא תנו רבנן כותבין תפילין [על גבי] עור בהמה טהורה ועל גבי עור חיה טהורה ועל גבי נבילות וטריפות שלהן ונכרכות בשערן ונתפרות בגידן והלכה למשה מסיני שהתפילין נכרכות בשערן ונתפרות בגידן אבל אין כותבין לא על גבי עור בהמה

טמאה ולא על גבי עור חיה טמאה ואין צריך לומר על גבי נבילות וטריפות שלהן ואין נכרכות בשערן ואין נתפרות [אלא בגידין] שאלה שאל ביתוסי אחד את ר' יהושע הגרסי מנין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור בהמה טהורה דכת' למען תהיה תורת יי בפיך מדבר המותר בפיך אלא מעתה נבלות וטרפות אל יכתבו אמר לו אמשול לך משל למ[ה] [ה]דבר דומה לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות אחד הרגו מלך ואחד הרגו אספקליטור איזה מהן משובח הוי א[ומ]ר זה שהרגו מלך מעתה יאכלו אמר לו התורה אמרה לא תאכלו כל נבלה והיא גזירת מלך שנקראת אמרה מצוה שמעיה אמ' ליה קלוס וה[א] הדין לספר תורה דבעי עורות טהורות עילויא דבעון למע[ב]ד לתפילין עשינן לספר תורה בפ"ק דמסכת מגלה בהדיא שנינו אין בין ספרי' לתפ' ומז' אלא שהסרפים נכתבים בכל לשון תפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אשורית רבן שבג"א אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית ותניא נמי התם אמ' ר' יהודה אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה משום מעשה שהיה דתניא מעשה בתלמאי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והושיבם בע"ב בתים וכול' מעשה ולמדנו שכל עילוייא דבענן לתפילין כותיה בענן לספר תורה אלא שהספרים התירו לכתבן יונית פיר' בכתב יוני ולשון הקדש היכי דאמרי בעלי התלמוד בענין עורות טהורות לעניין תפילין ולא

עמוד יח

א הוצרכו להזכיר ספר תורה דאתי בקל וחומר אבל בבריתא דספרים תניא בהדיא אין כותבין ספרים לא על עור בהמה טמאה ולא על עור חיה טמאה ואין תופרין בגידן ולא בסערן אבל כותבין על עור בהמה טהורה ועל עור חיה טהורה וכותבין על עור נבלות וטרפות שאל אחד את ר' יהושע הגרסי וג' ראה היאך הבריתא שכתובה כי עיקרה שנויה בענין ספר תורה וכשהוצרכו ללמד לענין תפילין אמרוה על התפילין להודיעך דלא שאני להו בין ספר תורה לתפילין ועיבוד הגוילין שלספר תורה צריך שיהא עיבוד שלם והוא דמליח וקמיח ועפיץ ולא יחסר משלשה דברים הללו כלום שהרי העור הנקרא דפתרא לא חסר אלא עפצא בלבד ואמרינן לעיניין מגילה כתבה על דפתרא פסולה כל שכן ספר תורה וכבר ביררתי ענייני העיבוד ומלאכתו והטעמים אלו בשאלה שנשאלתי בעניין הגויל והקלף בסייעתא דשמיא.

ב ושאלו מלפני מר רב הילאי גאון ז"ל

ג ספר תורה שאין לו תגין מהו לקרות בו והשיב אותן כך ראינו שמותר לקרות בו ואין התגין פוסלין אבל העושה תגין הרי זה משובח שקשורות כתרים לאותיות וכל שכן שבע

אותיות שצריכות שלשה שלשה תגין דאמ' רבע שבע אותיות צריכות שלשה שלשה תגין שהן זיין אלו הן שעטנז גץ סימן שין ועין ונון וטית וזין וגימל וצדי ואם אינו עושה להן תגין אין נפסלות. זה הוא דברי גאון זה ז"ל ובקבלה בידינו מרבותינו דהני זיין לאו תגין נינהו אלא זיין לחוד ותגין לחוד וזיין דשעטנז גץ לאו כמה שאמר קיבלנו אלא שין דשמע ועין דשמע וטית דטוטפות ונ' דעיניך וזין דמזוזות וגמל דדגניך וצדי דעל הארץ הני בעינן זיין אבל התגין הרי הן כתובין ומדוקדקין בספר תאגי משם את צריך ללמדן. ועוד אמ' גאון מר רב הילאי ז"ל ופתוחות וסתומות יש להן מקומות כל אחת במקומה ואין לשנות ולעשות פתוחה סתומה וסתומה פתוחה שכך שנינו פרשה פתוחה לא יעשה אותה סתומה וסתומה לא יעשה אותה פתוחה: ובבריתא דספרים תניא כותבין על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שיער: וצריך לעבדן לשום ספר תורה ובפרק השולח גט לאשתו תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדן לשמן ומסתברא כותיה ובפרק הניזקין גרסינן ההוא דאתא לקמיה דר' אבהו אמ' ליה ספר תורה שכתבתי לפלונו גוילים שלו לא עיבדתים לשמה אמר לו ספר תורה ביד מי אמ' ביד לוקח אמ' לו כשם שנאמן אתה להפסיד שכרך כך נאמן [אתה] להפסיד ספר תורה ואחר שמעבד את הגוילין לשמן צריך לשרטט את היריעות

עמוד יט

קודם שיכתוב בהן ולא מיבעיא ספר תורה דבעי שירטוט אלא אפילו הכותב שלוש וארבע תיבות מן המקרא אסור לכתוב בלא שרטוט ובפ' קמא דגיטין גרסינן אמ' ר' יצחק שתים כותבין פיר' בלא שירטוט שלש אין כותבין במתניתא תנא שלש כותבין ארבע אין כותבין ומעשה דמר עוקבא דאמרינן שרטיט וכתב ליה אמרתי אשמרה דרכי וג' ובמסכתא דמגלה לענין מגלה גרסינן אמ' ר' חייה בר אבא אמ' ר' אסי מגלה צריכה שירטוט כאמיתה של תורה ובבריתא דספרין תניא ואינו רשאי לכתוב אלא אם כן מסרגל כתב את היריעה שאינה מסורגלת פסולה ובגמ' דאר' יש' במסכתא דמגלה גרסי הלכה למשה מסיני שיהו כותבין בעורות ומסרגלין בקנה פיר' סירגול הינו שירטוט ובטיית תסטיר אלאסטר ותרסימהא ומצאנו איגרותיהן שלגאונים וכתביהן בזמן שכתובין בהן פסוק או פיסוקין מנקדין עליו נקודות מלמעלה ואע"פ שאינו משורטט ואיגלי לן מכלל המעשה שעשו דסברי שהנקודות שמנקדין במקום השירטוט עומדין שהרי הכר גדול הוא וקולא הוא דהקילו בש[עת] הדחק שלא לשרטט באיגרותיהן ומסתברא כותיהו ואסור לכתוב ספר תורה או מזוזה או מגילה אלא על הספר בדיו. מגלה מדגרסינן בפ'

הקורא את המגלה למפרע היתה כתובה בסם בסקרא בקומוס ובקלקנתום על הנייר ועל הדפ' לא יצא עד שתהא כתובות בדיו על העור ואמרינן סם סמא קומוס קומא קלקנתום אמ' רבא חרתא דאושכאפי על הספר בדיו מנא לן אמ' רבא אתיא כתיבה כתיבה כתיב הכא ותכתב אסתר המלכה וכתי' התם ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדב' האלה ואני כותב על הספר בדיו והוא הדין לספר תורה ולעניין מזוזה תניא בספרי דבי רב וכתבתם על הספר בדיו אתה אומר על הספר בדיו או אינו אלא על האבנים הרי אתה דן בלשון הזה ואני דן בלה"ז ובעל הדין עמד לחלוק ולומר נא' כאן כתב ונא' להלן כתב מה כתב שנא' להלן על האבנים אף כתב שנ' כן על האבנים וחילפתי ובטל החילוף וזכיתי לדין תחלה נא' כן כתב ונאמ' להלן כתב מה כתב של להלן על [הספר בדיו] אף כתב שנא' להלן על הספר בדיו ולא שרי למיכתב ספר תורה אלא או בלשון הקדש או יונית דאמר' בפרק מגלה אין בין ספרין רבן שמעון בן גמליאל אומ' אף בספרין דת' לא הותרו שיכתבו אלא יונית. . . . . אמ"ר יוחנן הל' כרב. . . ואורך ספר תורה ששה טפחים ומשמא דמר רב יהודאיי גאון ז"ל נתן טעם כאורך הלוחות וצריך הסופר לשער את היריעות ואת הדפין ואת השטין שכותב בכל יכלו

עמוד כ

במספר ובשיעור כמדת הגויל בעביו ובחזקתו פעמים שהוא צריך להעבות את הכתב ופעמים שהוא צריך להמעיט את הכתב ולהדיקו כדי שיתבונן להיות הקיפו שלספר כארכו שאם הקפנו על הקיפו חוט הוה מדתו ששה טפחים ודבר זה מפורש בפרק השותפין דבבא בתרא תנו רבנן אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר על ארכו שאלו את רבי שיעור ספר תורה כמה אמר להן בגויל ששה בקלף איני יודע וכבר ביררונו מלאכת הגויל והקלף לאחורן והביאו לנו המעשיות הללו כדי לחבב מלאכת ספר תורה ולהודיעינו כבודה דאמרי רב הונא כתב שבעין ספרי ולא איתרמי ליה אלא חד רב אחא בר יעקב כתב חד במשכי דעגלי ואיתרמי יהבו ביה רבנן עינא ונח נפשיה ואין לאדם לזלזל בספר שלגויל מלעשותו כך אם חפץ לכתוב בגויל ומי שרוצה להקל הרי ספר שלקלף אינו צריך כל כך יעשה אותו שאלמלי דבר גדול הוא לא הוה טרחי בה קמאיי כולי האיי הרי רבותינו הגאונים כולם הצריכו זה השיעור למי שרוצה לעשות בגויל ומר רב מתתיה גאון ז"ל אמ' ספר תורה כותבין אותו בגוילין טובים וצריך שיהא אורכו ששה טפחים וצריך שיהא הקיפו ששה טפחים ומשמא דמר רב יהודאי גאון ז"ל אמרי נמי וצריך להיות כהקיפו ורבינו חננאל ז"ל אמר ומלאכת ספר

תורה בגויל צריכה חכמה יתירה לשער כדי שיגיע הקיפו כאורכו ומקצת קדמונים כתב בלשון טיית הכי אן גלד אלאיל וגלד אלזראפה יתם פיהא הדא והרי מעשה דרב אחא בר יעקב שכתב חד על משכי דעגלי ואיתרמי ואם חכמי תלמוד והגאונים הראשונים והאחרונים לא פיקפקו במלאכת שיעור הגויל מי הוא זה אשר יוכל לפקפק בו בלא ראיה לפיכך אין לשנות דתניא במסכתא דספרים כותבין על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שיער ואינו רשאי לשנות ובגמ' דבני מערבא גרסי ואם שינה פסל ושמעינן מינה שכשם שחוקי הגויל לכתבו במקום שיער ואין לנו לשנות כך כל חוקי מלאכת הגויל אינו רשאי לשנותן אלא בראיה ברורה ולעניין מניין השיטין שבכל דף ודף מצאתי כתוב משמא דמר רב יהודאי גאון ז"ל שאמר ששים שטים כנגד ששים ריבוא שלישראל ואנא בעניותי לא סבירא לי הכי אלא כמה שאמרו בבריתא דספרים וכמה יהא מסרגל ארבעים ושנים ואני מצאתי לה טעם בקצת מדרשות דר' תנחומה בפרשת ואלה מסעי שהלוחות שהוריד משה מסיני היו בה מ"ב שרטוט כנגד מ"ב מסעות ומר רב קימוי גאון ז"ל אמר ומנין השיטין צריך שיהיה בכל דף ודף שנהגו ראשונים שדקדקו בדבריהן ארבעים ושתים ויש שמוסיפין וכבר כתבתי

עמוד כא

טעם מי שמוסיף ומר' אסף נמי כך פסק מ"ב שיטין ומר רב הילאי גאון מ"ב שיטין נמי אמר וכך אמר רבינו חננאל הרב הגדול דהוא בתרא ודייק ז"ל ומסורת בידינו להיות ארבעים ושנים שיטין ובחוקי הגויל לעיניין שיעור היריעות והדפין דוקא ורוחב השיטין ועניניה גרסינן בפרק הקומץ רבה (את המנחה) במסכת מנחות תנו רבנן עושה אדם יריעה מבת שלש דפין ועד בת שמונה דפין פחות מיכן ויתר על כן לא יעשה ולא ירבה בדפין מפני שנראה כאיגרת ולא ימעיט בדפין מפני שעיניו שוטטות אלא כגון למשפחותיכם שלשה פעמים נזדמנה לו יריעה בתשעה דפין לא יחלק שלש לכאן ושש לכאן אלא ארבע לכן וחמש לכן במה דברים אמורים בתחלת הספר אבל בסוף הספר אפילו פסוק אחד בדף אחד ובפרקא קמא דמגלה נמי גרסי בני מערבא אין עושין יריעה פחות משלשה דפין ולא מוסיפין על שמונה הדה דתמר בתחלה אבל בסוף אפילו כל שהוא ובקלפים לא נתנו חכמים שיעור וצריך שיהא כותב על הגויל במקום שיער ועל הקלף במקום נחושתו ואם שינה פסל ולא יהא כותב חציו על העור וחציו על הקלף אבל כותב הוא חציו על עור חייה טהורה וחציו על עור בהמה טהורה ושאל מקצת התלמידים לר' בשלמא פחות משלשה דפין לא יעשה יש לו טעם דכתי' יהלא כתבתי

לך שלישים תורה נביאים וכתובים [וכת'] מקרא מש' ותלמ' כהנים לויים ויש' ושניתנה תורה לעם תליתאי ביום תליתאי לחדש תליתאי כדאמרינן בגמ' דשבת וכיוצא בזה דברים משולשים כגון סין ומשה ולוי וכיוצא בו אלא מה טעם לא ירבה יתר משמונה דפין ולא עוד אלא שאנו חוש' לזוגות בכל מקום והישבתי מסתברא כנגד הלוחות שהיו כתובים ד' דפין בכל לוח נימצאת אומר שמונה דפין בלוחות וסמכתי על מה שכת' לוחות כת' משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים דאם על שני עבריהם בלבד הוה סאגו ליה למימר משני עבריהם ולשתוק אלא כיון דהדר אמ' מזה שמענו כי ד' פנים היו כתובין בכל לוח ולוח הרי ח' דפין ומצאתי עיקר זה הדבר מפורש בגמ' דבני מערבא במסכת שקלים כיצד היו הלוחות כתובין ר' חנניה בר ממל וכול' עד ר' סימיי אמ' ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים טטרגונה ופיר טטרגונה מרובע כלומ' שהיה על כל לוח ולוח ארבעה פנים פניו ואחוריו וצידו הימין וצידו השמאל וראיה לדבר כי פיר' טטרגונה מרובע כי ההיא דגרסינן בפ' מי שמת בבא בתרא ת"ר הריני נזיר הן אחת דיגון שתים טרגון שלש מטרגון ארבע פינטיגון חמש וזה המניין בלשון יון הוא ובגמ' דהקומץ

עמוד כב

רבה תניא נמי שיעור הגיליון מלמטה טפח מלמעלה שלש אצבעות ובין דף לדף כמלוא רוח שתי אצבעות: ובחומשין מלמטה שלש אצבעות מלמעלה שתי אצבעות ובין דף לדף כמלוא רווח גודלו ובין שיטה לשיטה כמלא שיטה ובין תיבה לתיבה כמלוא אות קטנה ובין אות לאות כמלוא חוט הסערה לא ימעט אדם את הכתב לא מפני ריוח שלמטה ולא מפני ריוח שלמעלה לא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שתים בתוך הדף ושלש חוץ לדף אלא שלש בתוך הדף ושתים חוץ לדף נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה לבין הדפין אלא חוזר וכותב מתחלת השיטה ובפרק השותפין גרסינן ונותן רווח בין חומש לחומש שבתורה ארבע שיטות ובין נביא לנביא שלשים עשר שלש שיטות וכול' אמ' רבינו יהודאי גא' ז"ל ושלא יתערב אות באות ושלא תצא השיטה חוץ לשרטוט יותר משתי אותיות ומשם הגדול ייי אלהים אדני יהו"ה שלא יוציא אלא אות אחת בלבד חוץ לשרטוט ולא שתים ומאלהים יוציא שתים מן השירטוט ואם היה סופר שיודע לכתוב ואינו בקי בקריאה אסור לכתוב דתניא במסכת' דספרים ואינו רשאי לכתוב אלא אם כן הוא יודע לקראת: הדה אלמשנה שנינו אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים

נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אשורית רבן שמעון בן גמליאל אף בספרין לא התירו שיכתבו אלא יונית הא לענין טומאת ידים ולתפרן בגידין זה וזה שוין וספרין הנכתבין בכל לשון מטמאין את הידים והרי שנינו במסכת ידים מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא וכתב עברית כולן אינן מטמאין את הידים עד שיכתבו אשורית על הספר בדיו והעמדנו הא והא בגופן שלנו שהן צורת כתב אשורית ופירקנו רב אשי אמ' משנתינו בכל הספרים שלמקרא וכי תנן ההיא דידים בשאר ספרים זולתי ספר תורה שאין מטמאין את הידים עד שיכתבו אשורית ור' יהודה דתניא ספרים נכתבין בכל לשון ורבותינו לא התירו שיכתבו אלא יונית ותניא אמ' ר' יהודה אף כשהתירו רבותינו לא התירן אלא בספר תורה משום מעשה דתלמאי המלך ופיר' תרגום שכתבו מקרא כגון יגר שהדותא ובמגלה ונשמע פתגם וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן נמצאת אומר שלש מחלקות בדבר לרבנן כל הספרים שלמקרא נכתבין בכל לשון ולרבן שמעון בן גמליאל לא התירו בכל הספרים עם לשון הקדש אלא יונית ולרבותינו ולר' יהודה כל הספרים של מקרא זולתי ספר תורה אינן נכתבין

עמוד כג

אלא בלשון הקדש וכשהתירו יונית לא התירו אלא ספר תורה. ותפילין ומזוזות לדעת הכל אינן נכתבין אלא אשורית ובלשון הקדש אבל מגלה לדעת הכל אינה נכתבת אלא אשורי' אבל רבן שמעון בן גמליאל מתיר כתב יוני לכל והלכה כמותו ומותר לקרותה בלעז ללעוזות והיא שכתובה אשורית ולענין פסאקא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דתנן רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרין לא התירו שיכתבו אלא יונית אמ' ר' אבהו הל' כרבן שמ' בן גמ' ואמ' ר' חייא בר אבא אמ' ר' יוחנן הינו טעמ' דרבן שמעון בן גמליאל דכתי' יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם מיפיותו שליפת יהו באהלי שם והינו כתב יון דכתי' בני יפת גמר ומ' ומד' ויון וג': וצריך ספר תורה להיות שלם ולא מיבעיא היכא דהוה חסר כתב אחד דהיא אות אחת אלא אפילו קוץ אחד לא מיבעי למיהוי חסר דבענן כתיבה תמה ובמסכתא דמנחות בפ' הקומץ רבה גרסינן לעניין מזוזות ותפילין ואפילו כתב אחד מעכבן ואמרינן פשיטא פיר' דכתב אחד מעכבן ואמ' ר' יהודה אמ' רב לא נצרכה אלא לקוצו של יוד ואמרינן הא נמי פשיטא לא נצרכה אלא לאידך דרב יהודה אמ' רב דאמ' רב יהודה אמ' רב כל אות שאין הגויל מוקף לה מארבע רוחותיה פסולה אמ' אשיאן בר נדבך משמא דרב ניקב מתוכו שלהי כשר יריכו פסול אמ' ר' זירא לדידי מפרשא לי מיניה דרב הונא ורב יעקב מיניה דרב יהודה תוכו כשר יריכו אם נשתייר

בו כשיעור אות קטנה כשר אם ל[א] פסול אגרא חמוה דר' אבא אינקיב ליה כר[ע]א דהי דהעם בנקבא אתא לקמיה דרב אבא אמ' ליה אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר ואם לא פסול ראמי בר תמרי דהו ראמי בר דיקולי איפסיק ליה כר[ע]א דוא דויהרג בנקבא את[א] לקמיה דר' זירא אמ' ליה זי[ל] איתי ינוקא דלא חכים ולא טפיש אי קארי ליה ויהרג כשר ואי לא ייהרג הוא ופסול פיר' ויהרג דכת' בפרשת והיה כי יביאך ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ייי כל בכור וג' או בעית אימ' בתפילין הוא עסיק ואיפשר לומר בספר תורה הוא עסיק ובכולהו צריך שיהא הגויל מקיף את האות מארבע רוחותיה ובני מערבא נמי בגמ' דמגלה גרסי ר' זעירה בש' רב ניקב נקב ביריכו שלחא אם גורדו ונשתייר שם יריך קטנה כשר ואם לא פסול ר' זעורה בשם רב חסדא היה הג' מכלה את הגויל אם גורדו ונשתייר שם יריך קטנה כשר ואם לא פסול פיר' אם היה הדיו אוכל הגויל ומכלה את הירך שלתבה ר' זעורא בר אשי בר נדבה נקב נקב באמצע בית אם היה הגויל מקיפו מכל צד כשר ואם לא פסול וגרסי נמי התם ר' ירמיא אמ' לה ר' זעורה בשם ר' חסדא ר' יונה ור' יוסא תריהון אמרין

עמוד כד

ר' זעורה בר אשי בר נדבה חברייה אמרין בש' ר' חננאל אם היתה דיו יוצא מן הנקבין פסול כיצד יעשה לוחכה בלשונו והיא עומדת פיר קודם שיכתוב וצריך לכתוב בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר נאה על גבי עורות צבאים ולהתנאות בו בכל יכלו דכתי' זה אלי ואנוהו דתניא בפ' ר' אליעזר אם לא הביא אמ' ר' ישמעאל זה אלי ואנוהו חיתנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה לולב נאה שופר נאה ציצית נאה לשמה וכתוב לו ספר תורה לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין ודרשי רבנן חייב אדם לעשות לו סוכה נאה לולב נאה ציצית נאות תפילין נאות ויכתוב לו ספר תורה בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן על גבי עורות צבאיין ויעטפנו בשיראיין שנא' זה אלי ואנוהו ואם טעה והשמיט תיבות או אותיות מותר לו לתלות דגרסי בני מערבא במגלה נקראת תולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות ולעניין מי שטעה והיה צריך לכתוב את השם וכתב מילה אחרת תניא נמי במסכת מנחות הטועה את השם גורד את מה שכתב ותולה את מה שגרד וכותב את השם במקום הגרד דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' אף תולין את השם ר' יצחק אומ' אף מוחק וכותב ר' שמעון שיזורי אומ' כל השם כולו תולין מקצתו אין תולין ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' מאיר אין כותבין את השם לא על מחק ולא על מקום גרד ואין תולין אותו אלא מסלק את היריעה כולה וגונזה איתמר

רב חננאל אמ' רב הלכה תולין את השם רבה בר בר חנה אמ' רב יצחק בר שמואל בר מרתא הלכה מוחק וכותב ונימ' מר הלכה כמר ונימ' מר הלכה כמר פיר' למה לא אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא הלכה כר' יצחק שהרי כדבריו פסק ויאמר רב הלכה כר' יוסי שהרי כדבריו פסק משום דאפכי להו פיר' יש שמהפך דברי ר' יהודה לר' יוסי ודברי ר' יוסי לר' יהודה ועיקר ההפיכה הזאת משכחת לה בבריתא דספרים ר' יהודה אומר אף תולין את השם אמ' ראבון בר חיננא אמ' ר' חנינא הלכה כר' שמעון שיזורי ולא עוד אלא כל מקום ששנה ר' שמעון שיזורי הלכה כמותו ואמרינן אהידי פיר' על הידי אמ' הל' כר' שמעון שיזורי או נימ' אהא דתניא ר' שמע' שיזורי אומ' כל השם כולו תולין מקצתו אין תולין הא איתמר עלה אמ' רב חננאל אמ' רב הלכה תולין את השם ורבה בר בר חנה אמ' ר' יצחק בר שמואל בר מרתא הלכה מוחק וכותב ואו מי איתה פיר' אילו הוה ראובן בר חיננא אמ' ר' חנינא פוסק הלכה כר' שמעון שיזורי בזה המקום נימ' הוא נמי ויהיו שלשה אמוראין חולקין בפסקא דהא הל' וכיון שלא דיבר עמהן שמענו שלא בזה

עמוד כה

המקום פסק הל' כר' שמע' שזורי אלא על מקום אחר והתחילו לחפס על אי זה מקום ושקלי וטרו כוליה ופליגי בהאי פיסקא דפסק ראבון בסוף שמעתא רב פפא ורב נחמן בר יצחק ומכל מקום ידענו שלא פסק ראבון בר' חיננא מש' ר' חנינא בר שמע' שיזורי בזה המקום ונשתייר שם ארבעה תנאין ר' יהודה ור' יוסי ור' יצחק ור' שמעון בן אלעזר ואע"ג דתניא בבריתא דספרים סתמא כר' שמעון בן אלעזר אין כותבין את השם לא על מקום המחק ולא על מקום הגרד טיפת הדיו שנפלה על הכתב גורדו וייתקינו ובעלי התלמוד לא פסקו לא כר' שמעון בן אלעזר ולא כר' יצחק אלא חד פסק כר' יהודה וחד פסק כר' יוסי וההוא פיסקא דסלקא דעתין דר' שמעון שיזורי כבר אידחי ליה ונשתייר ר' יהודה ור' יוסי וצריכין אנו לראות אמאי מיניהו סמכינן או כר' יהודה דאמ' גורד את החול וכותב שם או כר' יוסי דאמ' אף כותבין את השם ומיסתברא דכר' יוסי דהא קימ' בכל דוכתא דלא איפסיקא הילכתא בהדיא ר' יהודה ור' יוסי [וגו] וצריכין אנו לידע פירוש טעמיהו דחמשה תנאיי אילין ומה בין סברא דמר לסברא דמר בתחלה טעמו שלר' יהודה דסבירא ליה גורד את החול וכותב את השם במקום הגרד ותולה את החול שגרד סבירא ליה דאין תולין את השם ומותר לכתבו על הגרד ור' יוסי סבר כשם שתולין את החול שנשמט כך תולין את השם דאמ' אף תולין את השם ור' יצחק סבר אף מוחק

וכותב סבירא ליה דאם תלה מוטב ואם רצה למחוק את החול ולכתוב את השם מוחק וכותב פיר' אחרינא ור' יצחק דאמ' אף מוחק סבירא ליה דגורד ואם רצה למחוק מוחק שהגרידה לחוד והמחק לחוד הגרידה היא בראש הסכין עד שהגרד מן העור והמחק בזמן שהדיו לח מעביר ידיו הסופר עליו ומוחקו וכותב את השם על מקום המחק והינו דפליג ר' שמע' בן אלעזר מש' ר' מאיר בתרויהו על [יהודה שאמר] לכתוב את השם על הגרד ועל ר' יצחק שהתיר לכתבו על המחק וכן אמ' אין כותבין את השם לא על המחק ולא על הגרד. ור' שמעון שיזורי סבר אם לא נכתב מן השם כלום תולין אותו כולו ומותר ואם כתב מקצת השם טעה והשמיט מקצתו כגון שהשמיט הי"ם מאלהים או י"ם סבר אין תולין אותו דאין חולקין את השם לפיכך אין תולין מקצתו ובמחיקה לא איירי ור' שמעון בן אלעזר אסר לכתוב את השם על המחק ועל הגרד ואסר לתלותו אלא מסלק את היריעה כולה ובעלי התלמוד לא פסקו לא כר' יצחק דאמ' אף מוחק ולא כר' שמעון בן אלעזר שאסר את המחיקה ואת התלייה ור' שמעון שיזורי לא נתברר לנו שפסק ראבון בר חיננא מש' ר' חנינא הל' כמותו אלא רב פסק הלכה כמאן דאמ' תולין והוא ר' יוסי ור' יצחק בר שמואל

עמוד כו

בר מרתא פסק הלכה כמן דאמ' אף מוחק וכותב והוא ר' יהודה ומסתברא דהלכתא כמאן דאמ' תולין את השם וכמשמע התלמוד שר' יוסי הוא דהא קימ' לן בכל דוכתא דלא איפסיקא בה הילׄ בהדיא בפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי שהלכה כר' יוסי ובזה המקום לא איפסיק לן הילכתא בהדיא לפיכך הדרינן לכללא ולא תיקשי לך מה שאמרנו שיש מי שהופך את דבריהם אע"פ כן על גירסא דרבנא אשי סמכינן שהוא בעל התלמוד דאלמלא קימ' ליה בקושטא לא הוה גריס הכי בבריתא ועוד מסתבר טעמיה דר' יוסי שאמ' תולין את השם שהוא טפי עאדיף מכתיבתו על המחק או על הגרד ועוד מסתייע טעמיה דר' יוסי שאמ' תולין את השם מדקימ' לן כי ציץ נזר הקדש היה השם תלוי בו ובמסכת דשבת בפ' במ' אש' יוצא' גרסינן ציץ דומה כמין טס של זהב ורחב שתי אצבעות ומוקף מאוזן לאוזן וכתוב עליו בשתי שיטין קדש ל' מלמטה ויוד והי מלמעלה ובמסכת יומא בפרק טרף בקלפי ובמגלה נקראת גרסי בני מערבא נמי קדש ל' מלמטן והשם מלמעלן ועוד סתמא בבריתא דספרים תניא אין כותבין את השם לא על מקום המחק ולא על מקום הגרד ועוד ר' שמעון שיזורי מסייע ליה לר' יוסי דאמ' כל השם כולו תולין ולא אסר אלא לתלות מקצתו ואע"פ שדברי ר' שמעון שיזורי תלויין מכל מקום הוו להו תרי תנאי

סוברין שמותר לתלות את השם ואי קשיא לך אהיא דגרסי בני מערבא במס' דמגלה טעה והשמיט את השם אית תניי תני תולה את השם ואית תניי תני מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול ופסק ר' זעיר רב חננאל בשם רב הלכה כמי שהוא אומר מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול ההיא לא קשיא מידי דהא ר' חננאל בש' רב הוא דפסק בגמ' דידן הל' כר' יוסי דאמ' תולין וההוא גירסא דירוש' לא סמכינן עליה דכל היכא דאיכא פלוגתא בין תרי אולפאני על גמרא דידן סמכינן ועל מה שפירשו בעלי תלמודינו כי הוא נכון ומסויים יתר מגמרא דבני מערבא והאי דחאזית דגמרינן [קצת] מגמרא דבני מערבא קצת הלכות התם ההוא במידי דלא פליג עליה גמרא דידן הילכך מכל מקום ההוא פיסקא דפסיקנא דתולין את השם פיסקא מעליא הוא ולא תזוז מיניה ועוד מסתייע האי סברא דתולין את השם ממאי דגרסי בני מערבא ר' זעיר רב חננאל בש' רב אם היה כגון אני ייי אלהיכם מותר פיר' מותר לתלותו למה מפני שהן שלש תבות או מפני שיש בו חול מה נפיק מן ביניהון אל אלהים ייי אין תאמר מפני שהן שלש תיביות הרי הן שלש תיביות ואין תאמר מפני שיש בו חול הרי אין בהן חול

עמוד כז

לייי צריכה בייי צריכה פיר' מיבעיו בעו לה ולא איפשיט וכל זה על דעת מי שאוסר לתלות את השם אבל על דעת מי שמתיר אינו צריך שיהא עמו חול ולא שם אחר שהרי הוא מתיר לתלות את השם לבדו ואיכא מרבואתיו מאן דפסק במקום אחד הל' כר' יהודה דאמ' מוחק את החול וכותב את השם וכר' שמעון שיזורי דאמ' השם כולו תולין מקצתו אין תולין ובידוע כי דברי שני התנאין הללו מפקן מהדדי ולא יתחברו דבריהם כאחד ומי שסובר כר' יהודה דאמ' מוחק את החול וכותב את השם ואוסר לתלות את השם לא מסתבר ליה כר"ש שיזורי דאמ' תולין את השם ועוד תקשי ליה כל אותן הטעמים שהקדמתי ואני כתבתי מאי דסבירא לי לפי עניותי: גרסינן במס' סוכה בפ' הישן תניא כותבי ספרין תפילין ומזוזות הן ותגר' ותגרי תגריהן וכל העוסק במלאכת שמים לאיתויי מוכרי תכלת פטורין מקרית שמע ומן התפלה ומן התפילין וכו' ובתוספתא דברכות בפ' שני כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפלה ר' אומ' כשם שאין מפסיקין לתפלה כך אין מפסיקין לקרית שמע ר' חנניה בן עקביא אומ' כשם שמפסיקין לקרית שמע כך מפסיקין לתפלה אמ' ר' אלעזר בר' צדוק כשהיה רבן גמליאל ובית דינו ביבנה והיו עסיקין בצרכי צבור לא היו מפסיקין שלא להסיע מליבן: וגרסי בני מערבא בפ' כיצד מפרישין את הבכורים אמ' ר' אבא ר' אחא מפסיק וקאיי פיר' שהיה

מפסיק ועומד מלפני תלמידי חכמ' דו חשש להדא דתני כותבי ספרים תפילין וכול' ופיר' רבינו נסים הרב הגדול בסוף התשובה שכתבתיה בתשובות ברכות לעניין העוסק בצרכי צבור קודם קרית שמע כלשון הזה הילכך כל היכא דאיפשר להיעשות צרכי צבור וכול' התם. והוא הדין לסופר שכותב ספר תורה. והיכא דטעה הסופר וכתב שם במקום שאין צריך לו או אפילו אות אחת מן השם אסיר ליה לממחק יתיה דתניא בבריתא דספרים ר' מאיר אומ' משום ר' ישמעאל מנין למוחק אות אחת מן השם שהוא עובר בלא תעשה שנ' ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לייי אלהיכם והיכי עביד מנקד עליו נקודות מלמעלה דתניא הכותב אזכרה פעמים מנקד את הראשון הנקודות שאמרו מלמעלן ולא מלמטן ובפרק שבועת העדות במס' שבועות ביררו את השמות שאסור למחוק ואת שאינן אסורין למחוק דתניא התם יש שמות שנמחקין ויש שמות שאין נמחקין ואילו הן שמות שאין נמחקין אל אלוה אלהיך אלהים אלהיכם אלהיהם אהיה אשר אהיה יה שדי צבאות הרי אילו אין נמחקין ואילו הן שמות שנמחקין הגדול הגבור והנורא והאדיר והרומם והחזק והאמת והעזוז חנון ורחום ארך אפים ורב חסד. ת"ר כל הטפל

עמוד כח

לשם בין לפניו ובין לאחריו נמחק לפניו כיצד לב"ו מחש"ך סימ' לייי למד נמחק בייי בי נמחק ויי ואו נמחק מיי מם נמחק הייי הי נמחק שיי שין נמחק כיי כף נמחק לאחריו כיצד אלהינו נון וא' נמחקין אלהיכם כף מם נמחקין אלהיהם הי מם נמחקין אחרים אומ' לאחריו אינו נמחק שכבר קידשו השם אמ' רב הונא הלכה כאחרים. תנו רבנן כתב אלף ולמד מאלהי[ם] יוד והי מיי אין נמחק שין ודל משדי צד ובי מצבאות נמחק ר' יוסי אומ' צבאות אפילו כולו נמחק שלא נקרא הקב"ה צבאות אלא על שם יש' שנ' והוצאתי את צבאותי את עמי וג' ואיתה נמי בבריתא דספרים ופירשוהו בגמ' דבני מערבא במגילה כללו של דבר כל ש[כיוצ]א בו שם מתקרי' ולית הילכתא כר' יוסי דאמ' צבאות אפילו כולו נמחק שלא נקרא הקב"ה צבאות אלא על שום ישראל שנ' והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישר' מא' מצ' במשפטים גדולים ואף על גב דגרסי בני מערבא תני ר' יוסי אומ' של בית חגירה כותבנין אומנין היו בירושלם והיו מוחקין צבאות שכן הוא שם חול במקום אחר ופקדו שרי צבאות בראש העם אפילו הכי לית הילכתא כותיה דהא בהדיא אמרינן בגמ' דידן אמ' שמואל אין הלכה כר' יוסי ובשבועות נמי גרס[ינן] כל השימות האמורין באברהם קדש חוץ מזה שהוא חול ויאמר ייי אם נא מצאתי חן בעיניך

וג' חנניה בן אחי ר' יהושע ור' אלעזר בן עזריה שאמ' משום ר' אלעזר המודעי אמרו אף זה קדש וקימ' לן כשני התנאין הללו חדא דהא מימרא דרב מסייע להו דאמרינן כמאן אזלא הא דאמ' ר' יהודה אמ' רב גדול הכנסת אורחין יתר מהקבלת פני שכינה כמאן כאותו הזוג ועוד הא פסק שמואל כוותיהו דאמ' ר' הונא בר חייא אמ' שמואל הלכה כאותו הזוג וגרסי בני מער' במסכתא דמגלה כל השמות הכתובים באבינו אברהם הרי אילו קודש חוץ מאחד שהוא חול כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי ויש אומ' אף הוא קודש שאילולי אלהים כבר התעו אותי כל השמות האמורין בלוט חול חוץ מזה שהיא קדש ויאמר לוט אליהם אל נא אדני הנא נא מצא עבדך חן וג' להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות הוי אומ' זה הקב"ה ותניא בבריתא דספרים אלהי האלהים ואדני האדנים הראשונים קדש והאחרונים חול אלהי אברהם ואלהי נחור הראשון קדש והאחרון חול ישפטו בינינו אלהי אביהם משמש קדש וחול יש לאל ידי ואין לאל ידיך כולם חול ולא הוצרכתי לכתוב שאר השמות האמורין בכלל כל המקרא שלא להאריך כי לעיניין שימוש ספר תורה אנו צריכין כן וכבר ביררתי כולן בספר הבינות בפרש' וארא בענין ושמי ייי ואשר שמעת כי צריך הסופר בעת כתיבתו השם לכנופי בי עשרה לא ידעתי לו עיקר

עמוד כט

בכל התלמוד ומידת חסידות הוא וקדושתא יתירתא וכל מה דאיפשר ליה לסופר לכווני דעתיה ולקדושי נפשיה בכתיבת השם דכל יקוריה טפי עאדיף ואם אפשר לו להיות מתעטף בציצית ומניח תפילין שפיר דאמי אע"ג דקימ' לן שכל העוסק במצותן פטור ממצוה אחרת וצריך לעשות מה שאמרו רבותינו כי הסופר צריך להתכוון ולכתוב את האזכרות לשמן כלומ' שצריך לכתוב את השם בכוונה ובקדושה בכל יכלו וכל ספר תורה שלא נכתבו האזכרות שבו לשמן פסול כדגרסינן בפרק הניזקין במסכת גיטין ההוא דאתא לקמיה דר' אמי אמ' ליה ספר תורה שכתבתי לפלוני הזכרות שבו לא כתבתים לשמן אמ' ליה ספר תורה ביד מי אמ' ליה ביד לוקח אמ' ליה נאמן אתה להפסיד שכרך ואין נאמן אתה להפסיד ספר תורה אמ' ליה ר' ירמיה נהי דאפסיד שכר הזכרות שכר כולו מי אפסיד אמ' ליה שאני אומ' כל ספר תורה שאין הזכרות שלו כתובות לשמן אין שווה כלום והקשינו ואמאי ויעביר עליו קולמוס ויקדשו כמאן דלא כר' יהודה דתניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ויקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומ' אין זה השם מן המובחר פיר' נמצאת זו

ההוראה שהורה ר' אמי שאמ' כל ספר תורה שאין הזכרות שלו כתובות לשמן אינו שווה כלום דלא כר' יהודה דאי כר' יהודה סבירא ליה מפני מה אמר אין שווה כלום והחזרנו אפילו תימ' ר' יהודה עד כאן לא קאמ' ר' יהודה אלא בחדא הזכרה אבל בכוליה ספר לא משום דמיחזי כמנומר ובמסכת גטין בהמביא תנינא פרישנן טעמיהו דרבנן שאמרו אין זה השם מן המובחר דטעמיהו דרבנן משום זה אלי ואנוהו והא דתניא בהניזקין [וכול'] ובדוכתא אחריתי [תניא וכול'] שנו חכמ' בבריתא דספרים הכותב את השם ואפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב חמשה וששה שמות כיון שגומר אחד מהן משיב שאילת שלום כתב את האזכרה פעמים מנקיד את הראשון ומקיים את השני כתב אלף למד מאלהים ויוד הי' מיי הרי זה מנקדו הנקודות שאמרו מלמעלה ולא מלמטה ותניא נמי התם אין כותבין את השם אלא מן המובחר כיצד לא יטביל אדם קולמוס שנים שלשה פעמים ויכתוב בו את השם אלא טובלו פעם אחת וכותב בו את השם. ובירוש' גרסי בפ' מגלה נקרא' רב ששעה בריה דרב חננאל אמר צריך לכתוב הא למטה מארכובתו שללמד הלייי תגמלו זאת והא דתניא בהניזקין הרי שהיה צריך לכתוב את השם וכול' עיקרה בבריתא דספרים והכי תניא רישה הצריך לכתוב את יהודה ונתכוון וכתב את השם תולה לו את הדלת הצריך לכתוב את השם ונתכוון וכתב את יהודה מוחק את הדלת ומתקן

עמוד ל

את הי' האחרון הצריך לכתוב את יהודה ונתכוון וכתב את השם והרי יהודה לפניו מנקדו וכותב את הצריך לכתוב את השם ונתכוון וכתב את יהודה והרי השם לפניו מוחקו וכותב שם אחר הצריך לכתוב את השם וכותב את יהודה וטעה ולא תלה לו דלת ר' יהודה אומ' יעביר עליו קולמוס ויקדשנו וחכמ' אומ' אין זה מן המובחר וכבר אוקימנה להא דר' יהודה בפרק הניזקין בשם אחד ובדוכתא אחריתי אמרי הטובל את הקולמוס לכתוב את השם לא יתחיל מאותו השם אלא יתחיל מן האות שלפניו [א]סור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב חוץ מתפילין ומזוזות דגרסינן בפ' הקורא את המגלה למפרע גופה אמ' רבה בר בר חנה אמ' ר' יוחנן אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב ומותבינן עליה מיהא דתניא אמ' ר' שמעון בן אלעזר מעשה בר' מאיר שהלך לעבר שנה באסיא ולא היה שם מגלה וכתבה מלבו וקראה ומפריק ר' אבהו שאני ר' מאיר דקאים ביה ועפעפיך יישירו נגדך כלומ' שהוא בקי בחסירות וביתירות ובכל ענייני ספרים על פה גמרא גמיר להו ואמ' ליה ר' אמי בר ברכיה לר' ירמיה מדופתי מאי ועפעפיך

יישירו נגדך אלו דברי תורה שכתוב בהן התעיף עיניך בו ואיננו מיושרים הן אצל ר' מאיר ר' חסדא אשכחיה לרב חננאל דקא כתיב ספרים שלא מן הכתב אמ' לו ראויה כל התורה כולה להיכתב מפיך אלא אמרו חכמ' אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב ואמרינן מדקאמ' ליה ראויה כל התורה כולה להיכתב מפיך מכלל דמיושרין הם דברי תורה אצלו כר' מאיר פיר' ומה טעם אסר עליו לכתוב שלא מן הכתב והא ר' מאיר כתב ומשנינן שעת הדחק שאני אע"ג דשמעינן מיהא שמעתא דהיכא דאיכא חכם גדול דבקי בחסירות ויתרות ודברי תורה מיושרין אצלו כר' מאיר וליכא גביה ספרים לאיכתב מיניהו שרי ליה למכתב וכי שארו ליה למכתב לא שארו ליה אלא ספרים אבל ספר תורה לא מצינן אדם [שה]יה בו כח למכתב ספר תורה שלא מן הכתב דהא ר' מאיר מגלה הוא שכתב ורב חננאל ספרים קא כתיב ולא ספרי תורות שכן דרכן של רבותנו שלא לומר על ספרי תורות ספרים ולא לקרות ספר תורה ספר סתם וכי מעיינת משכחת לה ושאר ספרים דאמרינן הני מילי בדורות ראשונים דהוו חכימין בכל ענייני ובקיאין בחסירות ויתירות ובכל מילי דסופרים אבל בזמן הזה אין אדם רשאי לעשות כן ואפלו בשעת הדחק אסור דאין אנו בקיאין בחסירות ויתירות דהכי גרסינן בפר' האשה נקנת לפיכך נקראו הראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהיו אומרין ואו דגחון חציין שלאותיות שלספר תורה דרש חציין שלתיבות והתגלח

עמוד לא

א דפיסוקין עין שליכרסמנה חזיר מיער חצי אותיות שלספר תילין והוא רחום יכפר עון דפיסוקין בעי רב יוסף ואו דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא אמ' ליה אביי וניתי ספר תורה ונימנינהי מי לא אמ' רבה בר בר חנה אמ' ר' יוחנן לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום אמ' ליה אינהו בקי[אין] בחסרות ויתירות ואנן לא פקיעינן בעי רב יוסף והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא אמ' ליה אביי הכא ודאי פיסוקי נינהו מיהא ליתיב ולמני אמ' ליה בפיסוקי נמי לא פקיעינן דכי אתא רב אחא בר אדא אמ' במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי ויאמר ייי אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן וג' לפיכך צריך הסופר לכתבו ביראה וברתית ולידע כי מלאכת שמים היא ולהזהר שלא לכתוב אלא מספר מוגה ובדוק דאע"ג דקימ' לן דיש אם למקרא אפילו הכי המסורת שבידנו צריכין אנו להתחזק בה בכל יכלתנו שלא לעבור חוס ושלום על מאי דכתי' לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו וכולי האי ואולי ננצל מעונש הטעות מקל וחומר מהסופרים הראשונים שהיו בקיאין בחסירות ויתירות והיו דברי

תורה מיושרין אצלן כגון ר' מאיר וחביריו אפילו הכי היו מפחדין ומרתיעין ממלאכת שמים ויריאין עד למאד מן העונש אנו העניים העלובים על אחת כמה וכמה ובפרק היה נוטל את מנחתה גרסינן במסכ' דסוטה אמ' רב יהודה אמ' שמואל משום ר' מאיר כשהייתי למד תורה אצל ר' עקיבא הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמ' לי דבר כשבאתי אצל ר' ישמעאל אמ' לי בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני אמ' לי בני לך והזהר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שאם תחסר אות אחת או אם תיתר אות אחת נמצאת מחריב את כל העולם כולו אמרתי לו רבי דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו ואמרינן התם מאי קאמ' ליה ומאי קא מהדר ליה ואמרינן הכי קאמ' ליה לא מיבעיא בחסירות ויתירות דפקיענא אלא אפילו למיחש ליה לזבוב דדלמא אתי יתיב על תאגיה דדל ומחיק ליה ומשוי ליה ריש דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו וזה שאמ' ר' ישמעאל לר' מאיר שאם תחסר אות אחת או אם תיתר אות אחת אתה מחריב את העולם מפרשי טעמה דמילתא בני מערבא באגדתא דויקרא ובאגדתא דשיר השירים דאמ' ר' לוי אפילו דברים שאת רואה אותן כולן שהן קוצין בתורה תלי תלין הן פיר' דכתי' קוצותיו תלתלים יכולות הן להחריב את העולם ולעשות אותו תל כמ' דא' א' והיתה תל עולם לא תבנה עוד

ב כתוב שמע ישר' ייי אלהינו ייי אחד אם עושה את ד"ר הרי אתה מחריב את העולם כת'

עמוד לב

כי לא תשתחוה לאל אחר אם עושה אתה ר"ד הרי אתה מחריב את העולם כתי' ולא תחללו את שם קדשי אם עושה אתה ח' ה' הרי אתה מחריב את העולם שנ' כל הנשמה תהלל יה אם עושה אתה ה' ח' א' מח' א' העו' כחשו בייי אם עושה אתה ב"כ הרי את' מח' את העו' כתי' אין קדוש כייי אם עושה אתה כ"ב אתה מחריב את העולם ובמסכת שבת בפ' הבונה תניא וכתבתם שיהא כתיבה תם שלא יכתוב אלפין עינין עינין אלפין ביתין כופין כופין ביתין גמין צדיין צדיין גמין דליתין רישין רישין דליתין היהין חיתין חיתין היהין ווין יודין יודין ווין זייניין נונין נונין זייניין טיתין פיפין פיפין טיתין כפופין פשוטין פשוטין כפופין מימין סמיכין סמיכין מימין סתומין פתוחין פתוחין סתומין פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה סתומה לא יעשנה פתוחה או שכתבה כשירה או שכתב את השירה כיוצא בה או שכתבה שלא בדיו או שכתב את האזכרות בזהב הרי אילו יגנזו ועיקרה בסיפרי וההיא דאמ' רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר מותבינן עלה מן הבריתא הזאת ומסקינן ליה בתנאיי כלומ' שאין דבריו הלכה לפי שהפתוחין

והסתומין מסורת לאבותינו הראשונים מפי משה רבינו מפי הגבורה ובריש מסכ' מגלה גרסינן אמ' ר' ירמיה בר אבא ואי תימ' ר' חייה בר אבא מנצפ"ך צופים אמרום ואקשי' צופים [ולא משה והכתוב] אלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה [ועוד האמר ר'] חסדא מם וסמך שבלוחות ב[נס] היו [עומדין אין מהוא] ולא הוו ידעי הי' באמצע תיבה [והי' בסוף תיבה] ואתו צופים תקינינהו ואמרו פתוחין בראש תיבה ובאמצע תיבה סתומין בסוף תיבה והדר אקשינן סוף סוף אכתי אלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה פיר' והרי התקנה הזאת חידוש ומפרקינן כולהי מהוה הוו ומסורת ממשה רבינו היא אלא שכחום וחזרו ויסדום פיר' הצופים חזרו ויסדום: ומקצת התלמידים שאל' על עסק הסימן שהוא מנצפ"ך וכך אמר אם על סדר אותיות הוה להו לסמוני כמנפ"ץ והראתי לו בו טעם מסבארא שכיון שהמסורת הזאת שכחום אבותינו וחזרו הצופים ויסדום נקראו על שמן כל מי שיגע בדבר נקרא על שמו וזה הסימן שכתבו חכמים כסדר הזה מנצפ"ך כלומ' שדבר זה נשתכח וחזרתה ולמדתה אותה מן צופים ואחר ימים הרבה מצאתי תשובה לרבינו שרירא גאון ורבנו האיי גא' ז"ל וכך אמרו אבל אשר אמרתם למה לא שמו רבותנו סימן שלהם על הסדר כמנפ"ץ כך שמענו כיון שהשמועה כך צופים אמרום שמו את הסימן מנצפ"ך כלומ' מן צופיך באו אלה ומצאתי עיקרא דהאי סברא לבני מערבא במסכת מגלה והכין גרסי כל

עמוד לג

האותיות הכפולין באלף בית כותב את הראשונים בתחלת התיבה ובאימצע התיבה ואת האחרונים בסופה ואם שינה פסל משום ר' מתייה בן חרש אמרו מנצפ"ך הלכה למשה מסיני מהו מנצפ"ך ר' ירמיה בש' ר' שמואל בר רב יצחק מה שהתקינו לך הצופים ומאן אינון אילין צופין מעשה ביום סגריר שלא נכנסו חכמ' לבית הוועד ונכנסו התינוקות אמרין אתון נעביד בי וועדה דלא יבטל אמרין מהו הדין דכתי' מם מם נון נון צדי צדי פי פי כף כף ממאמר למאמר מנאמן לנאמן מצדיק לצדיק מפה לפה מכף לכף מכף ידו שלהקב"ה לכף ידו שלמשה וסיימו אותן חכמים ועמדו כולם בתורה בני אדם גדולים אמרין ר' אליעזר ור' יהושה הוון מנהון ר' ירמיה בשם ר' חייה ברבא ור' סימון תריהון אמרין תורת הראשונים לא היה לא הא שלהם ולא מם שלהם סתומין הא סמך סתום ר' סימון ור' שמואל בר נחמן תריהון אמרין אנשי ירושלם היו כותבין ירושלם ירושלימה ולא היו מקפידין ודכותה צפון צפונה תימן תימנה: שנינו בפ' הקורא את המגלה למפרע בעניין מגלה היתה כתובה בסם בסיקרא בקומוס ובקלקנתום על הנייר ועל הדפתרא לא

יצא עד שתהא כתובה אשורית בדיו על העור. והוא הדין לספר תורה שאם כתבו בכל הני סממאני או על מחאקא או על דפתרא אינו מוציא מידי חובה ובבריתא דספרים כתיב הלכה למשה מסיני שתופרן בגידן וג' הלכה למשה מסיני שכותבין בדיו על גבי העור והרי המקרא מסייע ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו והני כתרים ותגים הכתובים בספר תאגי המסורין אלינו במלאכת שימוש ספר תורה צריך הסופר שיהא זהיר בהם וכל התקנות הכתובין בה אשר העתקנו מאבותינו עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע ואם תאמר (כי) מיכדי כל המצוות שלנו שלימות היא וגמורות בגמ' וכשלחן ערוכות דכתי' אף ערכה שלחנה אפשר דלא הוו מדברי עיקרא ד[דבר]ים הללו הרי עיקרא מפורש לפניך במסכתא דמנחות בפרק הקומץ רבה והכין גרסינן התם אמ' רב יהודה אמ' רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבונו שלעולם מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרש על כל קוצין וקוצין תילין תילין שלהלכות אמר לפניו רבונו שלעולם הראהו לי אמר לו חזור לאחורך הלך וישב בסוף שמונה עשרה שורות ולא היה יודע מה הן אומרין תשש כוחו פיר' מיעט את עצמו לפני תורת ר' עקיבא כיון שהגיעו לדבר אמרו לו רבנו מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני נתישבה דעתו אמר לפניו רבונו שלעולם יש לך אדם כזה ואתה נותן

עמוד לד

תורה על ידי אמר לו שתוק בני שתוק כך עלתה במחשבה לפני אמר לפניו רבונו שלעולם הראיתני תורתו הראיני שכרו אמ' לו חזור לאחורך ראה ששוקלין את בשרו במקולין אמר לפניו רבונו שלעולם זו תורה וזו שכרה אמר לו שתוק משה שתוק כך עלתה במחשבה לפני ועיקר זה שאמרו בזה המעשה זו תורה וזו שכרה מפרש בפ' הרואה במסכת ברכות שעל הגיון תורה תפסוהו ובזה המקום לא השיב המקום למשה תשובה על דבריו ובסוף אותו המעשה הזכירו כי השיב המקום ב"ה למלאכי שרת אמר להם חלקם בחיים והכי גרסינן התם תנו רבנן מעשה וגזרה מלכות הרשעה על ישר' שלא יעסקו בתורה מה עשה ר' עקיבא הלך והקהיל קהילות ברבים (וכולי) וישב ודרש עד יצתה בת קול ואמרה אשריך ר' עקיבא שיצתה נשמתך באחד אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו שלעולם זו תורה וזו שכרה ממתים ידך יי ממתים מחלד אמ' להן חלקם בחיים ובמסכתא דספרים גלו טעמ' דמילתא עיין ורבינו סעדיה גא' ז"ל בעניין ונכשלו

בחרב בלהבה בשבי ובבזה בספר דניאל ובמנחות נמי גרסינן אמ' רבה שבע אותיות [צריכות שלשה] זיין שעטנ"ז ג"ץ ואו קושיא לך מפני מה לא הזכירו בזה המקום מכל הכתרים שכתובין בספר תגי חוץ משבע אותיות הללו לא תיקשי לך דהכא במצות מזוזה הוו עסיקי דהא על מתניתין דתנן שתי פרשיות שבמזוזה וג' אמרינן לה ואי אתה מוצא באותיות המזוזה שצריך כתרים חוץ משבע אותיות הללו אבל כתרים דספר תורה יש בה ספר בפני עצמו והוא ספר תאגי ומאן דבעי למילף יתיה מהתם יליף לפיכך לא כתבתיו בזה המקום ורבינו יהודאי גאון ז"ל אמר וצריך לכתוב את התגים וגרסינן נמי במנחות אמ' רב אשי חזינא להו לספרי דוקאני דחטרי ליה לגגו שלחית ותאלו ליה לכראעיה דהי חטרי ליה לגגו שלחית כלומ' חי ברומו שלעולם ופריש מקצת רבואתא שמעלין כראעיה דחית השמאלית למעלה מגגו ונראה כמטה עליה כזה h וזולתי פירש כזה Π ותלו ליה לכרעיה דהי כי דבעי מיניה ר' יהודה נשיאה מר' אמי מאי דכתי' בטחו בייי עדי עד כי ביה ייי [צ]ור עולמים אמ' ליה כל התולה בטחונו בהקב"ה הקב"ה הווה לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא אמ' ליה הכי קאמינא לך מאי טעמ' כתיב ביה ייי ולא כתי' כי יה ייי אמ' ליה כי דדרש ר' יהודה ביר' אלעאי אלו שני עולמים שבראן הקב"ה פיר' ב' שנים במנין שני עולמים [אחד] בהי ואחד ביוד ואיני יודע אם העולם הזה בהי והעולם הבא ביוד א[ם] העולם הזה ביוד והעולם

עמוד לה

הבא בהא כשהוא [אומר] אלה תולדות השמים והארץ בה[ברא]ם אל תקרא בהבראם אלא בהי בראם מלמד שנברא העולם הזה בהי למה לפי שהעולם הזה דומה לאכסדרה שאם הוא רוצה לצאת משם יוצא מאי טעמ' תליא כרעא דהי דאי הדר בתשובה מעילין ליה וליעיליה בהך דנפק כולי האי לא מסתייעא מילתא דאמ' ריש לקיש מיא דכתי' אם ללצים הוא יליץ וג' בא ליטמא פותחין לו וג' ומאי טעמ' קשר ליה תאגא אמ' הק' אם עושה תשובה אני קושר לו כתר: ולעניין כתיב וקרי דכתי' במצחפאות אין כותבין בספר תורה אלא הכתוב בלבד אבל הקרי אין כותבין אותו דעל פה הוא ולא ניתן ליכתב: ובפרק אין בין המודר הנאה במסכת נדרים אמרינן אמ' ר' יצחק מקרא סופרים ועיטור סופרים וקריין ולא כתיבין וכתיבין ולא קריין הל' למשה מסיני: ובסוף מסכ' דמגלה גרסינן תנו רבנן כל המקראות הכתובין בתורה לגנאי קורין אותן לשבח כגון ישגלנה ישכבנה בעפלים בטחרים וכול' מכלל דמיבעי ליה לסופר למכתב יתהון הכי כדכתיב דהני דקריין ולא כתיבין חובת הקורא הן בלבד שיאמר אותן על פה ולא ניתנו להיכתב: וגרסינן

בפרק יש בקרבנות הצבור במס' תמורה דרש יהודה בר נחמני מתורגמאניה דריש לקיש כתי' כתב לך את הדברים האלה וכתי' כי על פי הדברים האלה לומר לך דברים שעל פה אי אתה רשאי לכתבן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרן על פה והני דכתיבין ולא קריין קרו לה רבנן מסורת והני דקרן ולא כתיבי קרו לה מקרא ואיפליגו ביש אם למקרא ויש אם למסורת בגמ' וצריך הסופר להיזהר במלאכת הפרשיות הסתומות והפתוחות המסורין אלינו ואיתה בספר תאגי נמי דגרסינן בשבת פרשה סתומה לא יעשנה פתוחה פתוחה לא יעשנה סתומה ובבריתא דספרים כתיב פתוחין שעשאן סתומין וסתומין שעשאן פתוחין לא יקרא בו ואילו הן פתוחין כל שמתחיל מראש השיטה סתומין כל שמתחיל מאמצע השיטה וכמה יהא רווח מתחיל בשיטה וגומר בסתם כדי דבר שלחמש אותות ובשבת דגרסינן או שכתבה כשירה או שכתב את השירה כיוצא בה או שכתבה שלא בדיו או שכתב את האזכרות בזהב הרי אילו יגנזו ובמסכת ספרים בריתא כתיב ספר שכתבו כמין שירה שירה שכתבה כמין ספר לא יקרא בו ואי זה הוא ספר שכתבו כמין שירה כגון שירת הים ושירת דבורה רצוף שעשה מסורג מסורג שעשאו רצוף לא יקרא בו ואי זה רצוף זה שכתוב כהילכתו מסורג כגון האזינו וספר תילין איוב וממשלות ושמעינן מינה תיקון שירת האזינו (שתהא) שצריכה להיות מסורגת לשני

עמוד לו

סטרים ומקצת רבואתא אמ' בה טעמ' דמסתבר וכך אמר מה טעם דשירת האזינו נכתבת שני סטרים כעדת הלויים שהן עומדין לכן ולכן בשיר ובשני עולמות וסייעתא לזה הטעם לפי ששירת האזינו היא שירה שלמוספי שבת דגרסינן בפרק יום טוב שלראש השנה במוספי דשבתא מאי אמ' רב חנן בר אבא אמ' רב הזיו לך ובאגדתא דקהלת אמרי ר' יוסי ביר' אבון בש' ר' שירת הלויים אין פוחתין אותה מששה קריות ומהו סימנה הזי"ו ל"ך ולעניין שירת הים גרסינן בפרק מגלה נקראת אמ' ר' חנינא בר אבא דרש ר' אלעאי איש כפר תמרתא כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח עשרת בני המן ומלכי כנען נכתבין אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה מאי טעמ' אמ' ר' אבהו כלומ' אין תקומה למפלתן ובפרק בני העיר פרישו בני מערבא הא דאמרינן הכא כל השירות בשירת הים ושירת דבורה בלבד דגרסי התם בהדיא ר' זעירא ר' ירמיה בשם רב שירת הים שירת דבורה וכתבין אוריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אוריח עשרת בני המן ומלכי כנען נכתבין אוריח על גבי אוריח ולבינה על גבי לבינה כל בניין דכן לא קאים מה היא כדון למצוה לעיכוב פיר' עד כען שמענן שזאת התקנה צריכה שתהא

כעניין הזה למצוה ועדיין צריכין אנו לשאל את כתב בדאיעבד שלא כדרך הזאת מאי מעכב את המצוה או אינו מעכב אמ' ר' יוסי לר' חנניה בר אחוי דרב הושעיה נכיר את כד הוינן קיימון קודם חנותיה דרב הושעיה חביבך ועבר רבא בר זבדא ושאלנן ליה ואמ' בשם רב לעיכוב ושמעינן מיהא שמעתא שאם שינה בשירת הים ובשירת דבורה ובבני המן ובמלכי כנען פסל ומעכב המצוה ואיתה נמי באגדתא דקהלת רבתי ומקצת רבואתא פריש טעמה דשירה וכן אמר ויש בשירת הים שלשה עשר פתח כנגד שנים עשר דרכים שנקרע הים לשנים עשר שבטים ואחד כנגד שכינה וראש הדף יתחיל בו חמש שטים וסימניך הבאים ביבשה יי"י מת במצרים אז ישיר בראש שיטה וסופה ויאמרו עשרה מילין בשיטה כנגד עשרת הדברות ורבינו [יהודאי גז"ל] אמר אילו הן ראשי שורות שלשירה אז: לאמר: ורוכבו: לישועה: אבי: שמו: שלישיו: אבן: יי"י: קמיך: אפיך: נוזלים: אויב: נפשי: ברוחך: אדירים: כמוכה: פלא: בחסדך: קדשך: אחז: אדום: כל: ופחד: יעבור: קנית: לשבתך: ידיך: בא. וצריך לשלשו ויהיה סתום בתחל ובתכל ובתוך אריח על גבי לבינה והני ראשי שורות אשר כתב רבינו [יהודאי] עיקרה בספר תאגי ואם לא יעשה הסופר כתקנה הזאת לא יתכן לו שיעשה אוריח על גבי לבינה ולבינה על [גבי אוריח]

עמוד לז

גרסי בני מערבא במסכתא דמגלה אילו שמות שאין נחלקין עמיאל עמישדי צוריאל צורישדי גמליאל פדהאל פדהצור אינן נחלקין ואילו שמות שהן נחלקין בית אל בית אבן חרה אף וחרה אפי בת פוטיפרע וצפנת פענח וצ[ר]ך הסופר לחלוק בת היענה דתרי מילי נינהי אפילו לפסקן בשני שיטין בת בסוף שיטה והיענה בתחלת שיט[ה] ואין לו לעשות כן באת כדרלעומר שאין לו לפסוק כדר בסוף שיטה לעומר בתחלת שיטה ואע"ג דפסיק להון בשתי תיבות אבל בשתי שיטין לית ליה למיפסקייהו דגרסינן בסו[ף] אילו טרפות [שאני] בת הי[ענ]ה מדפסיק ליה ספרא בתרי תבות שמע מנה דתרי מילי נינהו אלא מעתה כדר לעומר דפסיק ספרא בשתי תיבות בתרי שטין לא פסיק להי הכא בשתי שטין נמי פסיק להו: ומיבעי ליה לסופר לעשות תרי נונין הפוכין לפרשת ויהי בנסע הארון שהיא מסורת בידנו נמי ויש לה טעם גדול ובפרק כל כתבי הקדש במסכת שבת משכחת עיקרה מפורש והכי גרסינן התם תנו רבנן ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה יי"י פרשה זו עשה לה הקב"ה סמאנות מלמעלה ומלמטה לומר שאין זה מקומה רבי אומ' לא מן השם הוא זה אלא מפני שספר חשוב בפני עצמו כמאן אזלא הא דאמ' ר' שמואל בר נחמ' אמ' ר' יונתן חצבה עמודיה שבעה אילו שבעה ספרי תורה כמאן כרבי

ובאגדתא דבראשית ובאגדתא דויקרא דרשי נמי הכי ובבריתא דספרים תניא ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה יי׳ ויפוצו אויביך וינוסו וג׳ ויהי העם כמתאוננים עשה להם הכתוב סמאנות מלמעלה ומלמטה וכל כך למא שלא יהיו ישראל מצטערין מחמת הדרך שהיה קשה להם כלום׳ שזה הסימן להם שהפך להם הקב״ה צער הדרך שלא יצטערו בה כיוצא בו יורדי הים באניות עושת(!) מלאכה וג׳ המה ראו וג׳ ויאמר ויעמד וג׳ יעלו שמים וג׳ יחוגו וינועו וג׳ ויצעקו וג׳ שופך בוז וג׳ עשה להם הכתוב סמאנות מלפניהם ומא׳ וכל כך למה כדי לעשותן כאכין ורקין שבתורה לומ׳ לך יש צועק ונענה יש צועק ולא נענה כיצד הצועק לפני הגזירה נענה לאחר הגזירה אינו נענה ואיתה להא בריתא במסכת ראש השנה בארבעה ראשי שנים הן ובמקצת מדרשות דרשי טעמ׳ אחרינא ואמ׳ מה ראו חכמ׳ ליתן נונין הפוכין על ויהי העם כמתאוננים אלא אמרו חכמים כל התורה כולה מיוחדת לנבואת משה חוץ מאילו שני פסוקין שהן מנבואת אלדד ומידד לפיכך סייגן בנון כפוף ונטפל בתורה ושבעה מהן בספר תילין מן יורדי הים ו׳ נונין על ו׳ פיסוקין עד ויצעקו יקם סערה ולמה הן נכפפין שכל רוכב הים אינם מאמינים בחייהן ואמונתן נכפפין לאחוריהן להודיעך שאין חייהן חיין והן כופרין באמונת בוראן

עמוד לח

ולפיכך הן נכפפין לאחוריהן ועל שופך בוז נון כפוף שכל התועה במדבר כתועה בים מה הים אין בו לא זרע ולא אילן ולא מיני מאכל ולא מים כך המדבר ולמה נידמו ישראל לרוכבי הים אלא מה רוכבי הים רואין את הגלים ואומרין על כל גל וגל בזה אנו שוקעין ובזה אנו שוקעין כך היו הולכי מדבר לפיכך נון כפוף על נדיבים: ואסור לנקד את ספר תורה וספר שהוא מנוקד פסול דתניא בספרים ספר המנוקד לא יקרי בו אע״פ שגורד את הנקודות שבו לא יקרא בו ואמ׳ רבינו יהודאי גא׳ ז״ל ולא יעשה שני נקודות בסיום הפסוק ואם עשה יגרוד אותן והשיב רבינו האיי גא׳ ז״ל לבית המדרש שלרבינו נסים ז״ל בלש׳ הגרית והכי קאמ׳ ופי ספר תורה מנקוט קמצין ופתחין קד כנא כתבנא איצא הדא אללפט פי הלכות סופרים ספר תורה המנוקד אין קורין בו בציבור ואע״פ שגרד נקודות שבו ואדא אברג ירד ויכרג גירה ולם יבלא בפגמו פאנה קד כרג מן שרוט ספרי תורה: ואותיות רברבי ואותיות זעירי כדכתי׳ בספר תגי ויש בידינו מסורת מאבותינו עשר נקודות בתורה דתניא בבריתא דספרים עשר נקודות בתורה ישפט יי׳ ביני וביניך נקוד על יוד שביניך ולמה נקוד אמ׳ ר׳ יוסי מלמד שלא אמרה שרה אמנו לאברהם אבינו כדרך שהאשה אומרת לבעלה ישפט יי׳ ביני וביניך אלא כך אמרה לו גרש האמה

הזאת ואת בנה אמר לה מפני מה אמרה לו שהרי אני רואה את ישמעאל שהוא בונה במוסין וצד חגבין ושוחט ומעלה עליהן אמ' אם ילמד את יצחק בני כך וילך ויעשה כן לא נמצא שם שמים מתחלל אמר לה וכי מאחר שזכין לקטן חבין לו מאחר שעשינו הא גבירה ועשינו הא מילתה ונכנסה לתוך גדולה זו נעמוד ונטרדה מבתינו מה יהיו הבריות אומרין עלינו ולא נמצא שם שמים מתחלל בדבר אמרה לו הואיל ואני אומרת חילול שם שמים בדבר ואתה אומר חילול שם שמים בדבר יכריע המקום מדברי לדבריך מיד הכריע המקום על דברי אמינו שרה שנא' כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ובפרק החובל בחבירו פירשוהו מסורת דין. ויאמרו אליו איה שרה אשתך נקוד על אלף ועל יוד ועל ואו ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שמלאכי שרת היו יודעין ששרה באהל אבל אברהם לא הרגיש בהם אם מלאכי שרת הם ואם לא שהיה עומד ומיטפל במצוה מתחלה ועד סוף ובפ' השוכר את הפועלים גרסי' ויאמרו אליו איה שרה אשתך וג' לא ידע בשכבה ובקומה נקוד על וו האמצעי שבקומה שלבכירה ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שבשכבה לא הרגיש ובקומה הרגיש וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צוארו וישקהו נקוד על וישקהו

עמוד לט

ולמה נקוד אמ' ר' יוסה מלמד שלא היתה נשיקה זו אלא נשיקת שנאה [ואיבה] אמ' לו ר' יהודה וכי בכף מי היתה בכף עשו או בכף יעקב בכף אוהב או בכף שונא שנ' יען היותך איבת עולם ותגר את בני ישר' [על] ידי חרב בעת אידם בעת עון קץ הא למדת שלא היתה נשיקה זו אלא נשוקת שנאה ואיבה ואומ' פלגי מים לב מלך ביד ייי וג' וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם נקוד על את אמ' ר' יוסי מלמד שלא לרעות את הצאן הלכו אלא לאכול ולשתות ולהתפתות ואע"פ שלא היתה מחשבתן מלפני המקום כך הם נתכוונו לכך והלא דברים קל וחומר ומה תקלה שבאתה על ידי צדיקים כך היתה בה מחייה לדורות המצער עצמו על התורה ועל המצוות על אחת כמה וכמה. כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן נקוד על ואהרן ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שלא היה אהרן מן המניין. או בדרך רחוקה נקוד על הי שברחוקה ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שלא היתה רחוקה אלא מאת [קו]פת העזרה ולחוץ ואיתה נמי בפרק מי שהיה טמא במסכת פסחים ונירם אבד חשבון עד דיבן ונשים עד (נפח) אשר עד מידבא נקוד על ריש שבאשר ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שלא היצדו את הכל אלא ששירו שם מקצת ובפרק המוכר את הספינה. . . בעניין ונירם אבד חשבון פירושא מעליא עיין. עשרון

עשרון לכבש האחד לשבעת הכבשים נקוד על וא אמצעי שבעש' שליום טוב ראשון של חג ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שלא היה שם אלא עשרון אחד בלבד אמ' לו ר' יהודה. . . בר. . . עשר כבשים ובמסכתא דמנחות גרסינן בפרק שתי מדות תניא דרש ר' יוסי למה נקוד על וא שבאמצע עשרון שבעשרון ביום טוב הראשון שלחג ראשון שלא ימדוד לא בשלשלשה לפר ולא בשלשנים לאיל פיר' אלא מודדן עשרונית כאשר שנינו במשנה לפי שג' עשרונים לפר לא היה מודדן מידה אחת אלא ג' מדות וכן שני עש' לאיל: הנסתרות ליי אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם נקוד על לנו ולבנינו ועל עין שבעד ולמה נקוד אמ' ר' יוסי אמ' הקב"ה ליש' בני כשם שאני תופס אתכם על האונסין כך אני תופס אתכם על הגלויין אמ' לו ר' יהודה והלא כשקיבלו תורה מסיני לא קיבלוה אלא גלויין שנ' מימינו אש דת למו אלא כך אמר להן כשם שאיני תופס אתכם על האונסין כך איני תופס אתכם על הנסתרין ועוד נשארו ארבע נקודות בנביאים ואחת בכתובים ארבע בנביאים אחד דספר שמואל ויאמר אל המלך אל יחשב לי אדני עון ואל תזכור את אשר העוה עבדך ביום אשר יצא אדני המלך מירוש' לשום המלך אל לבו למה נקוד על יצא יש מי שפירש דקסבר שמעי שכיון

עמוד מ

א שיצא דוד מירוש' כבר יצא מן המלכות לפיכך התיר לעצמו לקללו ולא ידע שדוד לא יצא אלא לקבל גזירתו שלהקב"ה בתחלת מלכותו יצא לא פלש ברח מפני שאול ובסוף מל' מפני אבש' וכבר קידם משה רבינו אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם: והשני בישעיה [מד"ט] יוצרי פסל כולם תהו וח' בל יועילו ועידיהם המה למה נקוד על המה ללמדך שאפילו הכומרין שלע"ז המה בעצמן מעידין שהן תהו כענין דכת' על כן יזבח לח' ויק' למ' כי בהמה שמן חלקו והשלישית ביחזקאל ההיכל נקוד כולו ולמה ללמדך שלא היה אלא במראות אלהים שלא נתכונן ההיכל עדיין לפי שיחזקאל בגלות הראהו הק' דכת' בעשרים וחמש שנה לגלותנו והרביעית ביחזקאל נמי ומהקצעות נקוד עליה שמעתי שהיו החצרות הללו קטורות תלויות על ארבע עמודים ותחתיהן לשכות ולא נתאמת לי עדיין ואחת בכתובים דכת' לולא האמנתי לר' בט' ה' ואמרינן בגמ' דברכות למה נקוד על לולא וכו'

ב גרסינן בפרק הקומץ רבה במנחות אמ' רב יוסף הני תרתי מילי אמ' רב בספרים ותניא חיובתיה חדא דאמ' רב ספר תורה שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף ייתקן שלש ייגנז ותניא תיובתיה שלש ייתקן ארבע ייגנז תנא אם יש בו דף אחת שלימה מצלת על כולו

פיר' מצלת אותו מן הגניזה אמ' רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב והוא דכתיב רוביה דספרא שפיר פיר' שיה[א] רוב חוקי ספר תורה כתובה בו שפיר אמ' ליה אביי לרב יוסף אית ביה בההוא דף שלש טעיות מאי אמ' ליה הואיל ואיתיהיב לאיתקוני ייתקן ולא אמרן אלא בחסירות אבל ביתירות לית לן בה חסירות מאי טעמ' אמ' רבי כהנא משום דמיחזי כמנומר אגרא חמוה דר' אבא הוה אית ליה יתירות בסיפריה פיר' יתר על שלש טעיות בכל דף ודף אתא לקמיה דר' אבא אמ' ליה לא אמרן אלא חסירות פיר' לא אמרו ארבע ייגנז אלא בחסירות דצריך לתלות אותיות למעלה ומיחזי כמנומר אבל יתירות לית לן בה פיר' שיכול למחקו ובני מערבא בעו לה מיבעי במסכת מגלה הכי מה שלים שאין בו טעיות או שלם שאין בו ארבע ופיר' הא דאמרינן אם יש בו דף אחת שלים מציל על כולו הא דאמרת שלימה שלימה מן הטעות לגמרי או שלמה מלהיות בה ארבע טעיות ולא איפשיטי להו ההיא בעיא אבל בגמ' דידן לקולא פשטינן לה והינו דאמ' ליה אביי לרב יוסף אית ביה בההוא דף שלש טעיות מהו אמ' ליה הואיל ואיתיהיב לאיתקוני ייתקן ושמעינן מינה דשלימה שאמרו שלמה מלמיהוי בה ארבע טעיות ואידך דאמ' רב הכותב ספר תורה ובא גומר אפילו באמצע הדף ומותבינן עליה דרב

עמוד מא

הכותב ספר תורה ובא לא יגמור באמצע הדף כדרך שגומר בחומשין אלא מקצר ועולה פיר' מרחיב בין שיטה ושיטה עד שמגיע סוף הדף ואתינן לפרוקי כי קאמ' רב בחומשין ולא קם הדין פירוקא דהא אמ' רב יהושע בר אבה אמ' רב גדל אמ' רב לעיני כל יש' באמצע הדף באמצע שיטה הילכך הויא הא בריתא תיובתיה והילכתא כבריתא שצריך הסופר לכוין עד שכותב לעיני כל יש' בסוף הדף והא דפסק רבינו יהודאי לעניין שיכוון לעיני כל ישר' בסוף שיטה לא סבירא לי הכי דהא בהדיא איתמר רבנן אמרי אף באמצע שיטה איתמר רב אשי אמ' אמצע שיטה דוקא והילכתא באמצע שיטה דוקא וכיון דהכי פסקינן בגמ' באמצע שיטה דוקא צריך הסופר לכוין ולכתוב לעיני כל יש' באמצע שיטה דליכא פירכא על פסקא דגמ' ואני כתבתי בעניותי מאי דסבירא לי ובגמ' דבני מערבא מקשי קושיא על הא דתניא ספר שיש בו שלש טעיות בכל דף ודף ייתקן ארבע ייגנז והא תני ספר שיש בו שמונים וחמש טעיות כפרשת בנסע הארון יתקן וקורא בו פיר' מיכלל דיתר מחמש ושמונים ייגנז ומפרקי אר' שמי כן בספר גדול וכן בספר קטן פיר' ספר קטן לא ייגנזו אלא אם כן יהא בו ארבע בכל דף ודף וספר גדול ביתר מויהי בנסע הארון ויאמיר ספר גדול שהוא שלגויל יש בו תקנות הרבה ודקדוקן וספר קטן הינו קלף

דקליש ולא צריך לדקדוקי ביה ולא בהיקפו ובמסכת מכות באלו הן הגולין איתמר ספר שתפרו בפשתן ר' יהודה ור' מאיר חד' אמ' כשר וחד' אמ' פסול למא דאמ' פסול דכ' למען תהיה תורת יי בפיך ואיתקש כל התורה כולה לתפילין מה תפילין נתפרין בגידין אף כל לתופרן בגידין למאן דאמ' כשר לדבר המותר בפיך איתקוש ולא איתקוש ולהלכותין לתפילין אמ' רב חזינן להו תפילין דבי חביבי דתפירי בכיתנאן ואמ' מר רב פלטיוי ג' ז"ל כל מי שתופר יריעות של ספר תורה ושאר כתבי הקד"ש לא יתפור יריעה לחברתה מתחלתו ועד סופו אלא משייר שיעור גיליון משתי אצבעות למעלה ולמטה ותופר את האמצעין. . . אמר הל' למשה מסיני לתופרן בגידין של בהמה טהורה ונקרא בטיית. . . ולעניין שייור התפר גרסינן בפרק הקורא את חמג' למפרע אמ"ר אבא בריה דר' חייא בר אבא אמ' ר' יוחנן שיור התפר הלכה למשה מסיני ומאחו לה אמוחא לא אמרו אלא כדי שלא יגרע ובמערבא [תני] להא שמ' מגלה נקראת בר' בון ברי' י' דר' חייה בר בא [ר'] חייא בש' ר' יוחנן הלכה זה שהיא תופר צריך שישייר שלא יקרע אלא אם הלכה למה שלא יקרע ואם כדי שלא יקרע למה הלכה ופטורין ותניא מטילין במטלות מדובקין. . .

עמוד מב

והאי דקא גרסי בני מערבא וטולן במטלית מפרש בבריתא דספרים דתניא ספר שנקרע מלמעלה תופרין אותו מלמטה תופרין אותו מלמעלה ומלמטה תופרין אותו חוץ לכתב אין טולין עליו מטלית ואין דובקין אותו בדבק ר' שמעון בן אלעזר אומ' טולין עליו מטלת ודובקין אותו בדבק ושוין שאם תפר כל שהוא שטולין עליו מטלת ודובקין עליו את הדבק ספר שהותר תפר שלו יחזור ויתפור שנייה יחזור ויתפור שלישית לא יגע בו ופירש מר רב האיי גא' פום בר מר רב דויד ז"ל הכי ספר תורה שנקרע טולה עליו מטלת מבחוץ היאך טולה עליו מטלית מכוין קרעים וכתב שבהם זה בעד זה ועושה מטלית ממין הספר ושורה קימוס במים ונותן על המטלת ומדביקה על הקרע כמידתו מבחוץ ומחזקו ובמנחות אמרינן אמ' ר' זעיר אמ' רב חננאל אמ' רב קרע הבא בתוך שתי שיטין יתפור בתוך שלוש לא יתפור אמ' ל' רבה זוטי לרב אשי הכי אמ' רב ירמיה מדופתי משמא דרבא הא דאמרת בתוך שלש לא יתפור לא אמרן אלא בעתיקאתא אבל בחדדתאתא יתפור ולאו חדדתאתא חדדתאתא ממש ולאו עתיקאתא עתיקאתא ממש אלא הא דאיפיצן והא דלא איפיצן והני מילי בגידין אבל בגדדין לא ופיר' גדדין כההיא דגרסינן במסכת סוכה עשאה מן הקוצין ומן הגדדין ומן הנימין פסולה ופיר' שירי המסכת שמשייר האורג מן הבגד כשהו חותכו בעי רב יהודה בר אדה בין דף לדף מהו בין שיטה לשיטה מהו

בין תיבה לתיבה מהו תיקו ולחומרא עבדינן והא דאמ' רב הכא בתוך שלש לא יתפור לטעמיה דאמ' לעניין טעיות שלש ייגנז אבל לטעמא דבריתא דתניא שלש ייתקן מיבעי למימר הכי בתוך שלש יתפור בתוך ארבע לא יתפור דקימא לן בבריתא דמותבינן מינה אדרב והאי טעמה מיפרש בגמ' דבני מערבא דגרסי התם במגלה נקראת טעה והשמיט פסוק אחד אם יש בו שתים שלוש שיטים מתקנו וקורא בו ארבע אינו קורא בו ר' זעיר בש' רב חננאל אף בקרע כן ובפרקא קמא דמגלה שנינו אין בין ספרין לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון וג' ואמרינן הא לעניין טומאת ידים ולתופרן בגידים זה וזה שוין והתם נמי בדוכתא אחריתי גרסינן אמ' ר' חלבו אמ' רב חמא בר גוריא אמ' רב מגלה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בפשתן פסולה וג' ושמעינן מינה כי ספר תורה שתפרו בפשתן פסול ושמעינן נמי דתפירת ספר תורה צריכה שתהא שלימה מלבד שיור התפר דכי אמרינן אם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה הני מילי לעניין מגלה דלדבר זה נקראת אגרת אבל לספר

עמוד מג

תורה לא סגיא בהכי וגרסי בני מערבא במסכתא דמגלה נמי ר' זעורה בש' רב חננאל בש' רב תיפורה הלכה למש' מסיני תניא בפרק השותפין בבא בתרא כל הספרין גוללין לתחילתן וספר תורה ניגלל לאמצעיתו ועושה לו שני עמודין אחד מיכאן ואחד מיכאן אמ' ר' אלעזר כך מנהגן שלאנשי ירושלם שהיו עושין לסיפריהן כך ובמגלה גרסי בני מערבא ועושין עמוד לספר בסופו ולתורה מיכאן ומיכאן לפיכך גוללין את הספר לתחילתו ואת התורה לאמצעיתה ר' שמואל ר' זעורה בש' ר' חייה בר יוסף ואפילו שתי ירעות פיר' האי דאמרינן לאמצעיתו לאו לאמצעיתו ממש אלא אפילו שתי יריעות מצד אחד ושתי יריעות מצד אחר סגיא ר' זעורה שמואל בר שילת בש' כהנא ובלבד במקום התפר וגרסינן בפרק בני העיר אמ' ר' שפטי אמ' ר' יוחנן הגולל ספר תורה יעמידנו על התפר אמרי לה משום חילא ואמרי לה כדי שלא יקרע ואמ' ר' שפטיי אמ' ר' יוחנן הגולל ספר תורה גוללו מבחוץ ואינו גוללו מבפנים וכשהו מהדקו מהדקו מבפנים ואינו מהדקו מבחוץ פיר' כשהו גולל את הכרך החיצון שאוחזו בידו שאם יגלול על הכרך הפנימי כשהו בחיק נמצא נופל הכרך החיצון על הארץ וכשהוא מהדק מחזקו והכרכין שניהם נתונין בתיק ומקצת הגאונים פירש פיר' כשהוא מניחו בחיקו לגלול יזדהר ויגלול מן הכרך שאצל ארכובותיו ולא מן הצד שכלפי לבו שאם יעשה כן יפול הכרך החיצון ויתגלגל לחוץ ואמ' ר' שפטי אמ' ר' יוחנן עשרה שקראו בתורה גדול שבכולם גולל ספר

תורה דאמ' ר' יהושע בן לוי עשרה שקראו בתורה הגולל ספר תורה מקבל שכר כנגד כולן ובב[ברי]תא דספרים [ג"י] תני הגולל ספר תורה גוללו כנגד התפר אבל לא כנגד היריעה ולא ישמיט אדם ספר תורה מתיקו ויחלצנו אבל מה[דק]ו מאחוריו והנותן ספר תורה לחברו לא יתננו אלא בימין והמקבלו לא יקבלנו אלא בימין שכשניתנה תורה למשה בסיני לא ניתנה תורה אלא בימין שנא' מימינו אש דת למו ומיבעו ליה לסופר לאיזדהורי במלאכת ספרים כי מלאכת שמים היא ולהתכוון לשם שמים לא לשם ממון שלא יהא מצפה לשכר ולרווחא דחיישי שלא יאבד טובה הרבה אי לא יגלגל במזונותיו כי טוב מעט לצדיק ויתחזק ויאמץ ואל ירפו ידי[ו] כי השכר גדול לפעולתו וכי נאמן בעל מלאכתו לשלם לו שכרו משלם ויתבונן בלבו כי לא יעשיר משכר סופרים לעולם והכי גרסי' בפ' מקום שנהגו במסכת פסחים תנו רבנן ארבע פרוטות אין בהן סימן ברכה ואילו הן שכר הכתבים ושכר המת[ור]גמנין ומעות שליתומים ומעות הבאין ממדינת הים

עמוד מד

ואמרינן בשלמא שכר המתורגמנין משום דמיחזי כשכר שבת מעות יתומים נמי דלאו בני אחולי נינהו מעות הבאין ממדינת הים דל[או כל יומא] רחיש ניסא אלא שכר הכתבים מאי טעמ' כדר' יהושע בן לוי דאמ' ר' יהושע בן לוי עשרים וארבע תעניות [קבעו אנשי] כנסת הגדולה על כותבי ספרים ותפילין ומזוזות שלא יתעשרו שאם מתעשרין אין כותבין ותנן רבנו כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העסוקין במלאכת שמים לאיתויי מוכרי תכלת אינן רואין סימן ברכה ואם היו עסוקין לשמה רואין ועיקר בריתא דא בסוף מסכת ביכוי[ם] ובמגילה בפ' בני הע[יר] גרסינן אמ' ר' יוחנן מש' ר' מאיר אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אש[ה] ביבמות (בקידושין) גרסינן אין [לו בנים] נושא אשה דבת פר[יה] ורב[יה] [יש לו] בנים נושא אשה דלאו בת פריה וריביה ונפקא מינה למכור ספר תורה ו. . . ופי'. . . גא' אין לו בנים מוכר [ספר] תורה ונושא אשה דבת פריה וריביה יש לו בנים נושא אשה דלאו בת פריה ור[ביה] אמר מין גלילי קובלין אנו עליכם פרושים וכולי אין מניחים ספרים. . . . עלי. . . אמר ר' עקיבה. . . ובמנחות גרסינן אמ' רב יהושע בר אבה אמ' רב גידל אמ' רב הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף א[ותו] מן השוק כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני אמ' מר יהודה אמ' רב ששת אם הגיה בו אות אחת מעלה עליו הכתוב כאילו כתבו: ואסור למיקרי בחומשין בציבורא ולא עוד אלא אפילו ספר תורה שחסר יריעה אחת לא מבעי לן למיקרי ביה בבי כנישתא ובפרק הניזקין גרסינן שלחו ליה בני גלילא לר' חלבו מהו

לקרות בחומשין בשבת בבית הכנסת לא הוה בידיה אתה שאיל בי מדרשא פשטוה מיהא דאמ' ר' שמואל בר נחמני אמ' ר' יונתן ספר תורה שחסר יריעה אחת אין קורין בו ובאנו לדחות ולא היא התם פיר' ספר תורה שחסר מחסר במילתיה הכא פיר' החומש לא מחסר במילתיה ופסקינן רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו אין קורין בחומשין בשבת בבית הכנסת משום כבוד הציבור. ומשמא דמר רב צמח בר חיים ז"ל אמרו ששאלוהו הא דאמ' ר' שמואל בר נחמני אמ' ר' יוחנן ספר תורה שחסר יריעה אחת אין קורין בו משום דמחסר במיליה היכא דאכלי עכברים מיריעות שבו ולא מחסר במיליה כלום לא בכתב ולא באותיות אלא בגווילין בלבד קורין בו בצבור או לא והשיב כך ראינו שאם אכלו עכברים מן הספר עד שפחת אורכו ששה טפחים או נמי שפחת גליון שלו מכשיעור שאמרו

עמוד מה

חכמ' שיעור הגיליון מלמטה טפח מלמעלה שלוש אצבעות נפסל מלקרות בו בציבור ואם אכלו עכברים דבר מועט מן הגליונות בין מלמעלה ובין שלמטה שכשאתה מודד את הספר אתה מוצאו לאורכו ששה טפחים ובגיליון של מלמטה טפח ומלמעלה שלוש אצבעות מותר לקרות בו בצבור וכן הלכה ולעיניין הפסולין לכתוב ספר תורה שנינו בפרק השולח במסכת גטין אין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות יתר על דמיהן מפני תיקון העולם אמ' ליה רב ביריא לרב אשי יתר על דמיהן הוא דאין לוקחין הא בכדי דמיהן לוקחין שמעת מינה ספר הנמ[צא] ביד גוי קורין בו ומפריק דילמא לגונזו אמ' רב נחמן נקיטינן ספר תורה שכתב מין ישרף כתבו גוי יגנז נמצא ביד מין יגנז נמצא ביד גוי אמרי לה ייגנז ואמרי לה קורין בו ספר תורה שכתבו גוי תני חדא ישרף ותניא אידך יגנז ותניא אידך קורין בו לא קשיא הא דתניא ישרף ר' אליעזר היא דאמ' סתם מחשבת נכרי לעב' זר' ועיקר דברי ר' אליעזר בפ' השוחט במסכתא דחולין שכן שנינו במשנתינו השוחט לנכרי כשירה ור' אליעזר פוסל אמ' ר' אליעזר אפילו שחטה שיאכל הנכרי מחצר הכבד שלה פסולה שסתם מחשבת נכרי לעב' זר' והא דתניא יגנז האי תנא הוא דתאני רב חיננא בריה דרבה מיכשרוניא ספר תורה ספרים תפילין ומזוזות שכתבן מין אסור אשה קטן עבד גוי כותי וישראל משומ[ד] פסולין מאי טעמ' אמ' קרא וקשרתם וכתבתם את שישנו בקשירה ישנו בכתיבה את שאינו בקשירה אינו בכתיבה הא דתניא קורון בו האי תנא הוא דתניא לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן הגוי ובלבד שכתבן כהלכתן מעשה בגוי אחד שהיה כותב ספרים תפילין ומזוזות בצידן והתיר רבן שמעון בן גמליאל ליקח

ממנו ומקשינן השתא רבן שמעון בן גמליאל עיבוד לשמן באעי כתיבה לשמן לא באעי מאי איהי דתניא ציפה עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשירות ואע"פ שלא עיבדו לשמן רבן שמעון בן גמליאל אומ' אף עור בהמה טהורה פסולות עד שעיבדן לשמן וקימא לן כרבן שמעון בן גמליאל דבענן עיבוד לשמן מההוא מעשה דהנזקין דההוא דאתא לקמיה דר' וקימא לן מעשה רב פיר' ומכל מקום קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדר' שמעון גמליאל דהתם אמר עיבוד בעי לשמן והכא כתיבה לשמן לא בעי ואתא רבה בר שמואל לאוקימה בגר שחזר לסורו ואמרינן כל שכן דהוה ליה מין ואוקמה רב אשי שחזר לסורו מחמת יראה פיר' היה מתירא מן הגויים שלא יהרגוהו אבל לבו לשמים לעולם ספר תורה שכתבו גוי גמור אסור וקימ' לן כההיא בריתא מציעיתא דאמר' ספר תורה שכתבו מין ישרף

עמוד מו

א כרב חיננא דהל' כותיה דאמ' ספר תורה שכתבו מין ישרף כתבו גוי יגנז נמצא ביד מין יגנז נמצא ביד גוילא יגניז ואמרי לה קורין בו ועוד דהא בריתא מציעיתא עדיפא מכולהו דקמיתא [דסתם מחשבת] נכרי לע"ז ורבנן פליגי עליה ולית הל' כר' אליעזר ובתריתא [מוקימנה] כרבן שמעון [בן גמליאל] דאמר לוקח ספרים מן הגוי אע"ג דאוקימנה בגר שחזר לסורו מחמת י[רא]ה. . . תאני רב חיננא בריה דרבא מיכשרוניא וכול' ועוד דהא מברר טעמא [כל] שישנו בקשירה ישנו בכתיבה ועוד דרב נחמן מסייע לה הילכך. . . סבירא. . . סוף שמעתא דרב נחמן דאמ' נמצא ביד גוי אמרי לה יגנז ו[אמ]רי לה קורין[ן]. . . הרב הגדול טעמ' דמאן דאמ' יגנז דחישינן שמא גוי כתבו הולכך. . . ידועה בענין בזה ויליל וסתם דעתא שלא גוי כתבו ליכא חשש וקורין ביה. . . שכן לדעת מאן דאמ' קורין בו לכתחלה ולעיניין ספר תורה שכתבו [מין. . . שאמ' רב נחמן מין לעבו' זר' ובפר' כל כתבי הקדש. . . וספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה ר'. . . שורפן. . . ר' טרפון אקפח את בני שאם יבואו. . . אתרין להכישו נ. . . בו ועליהן (?). . . יש. לע. . . תכלית שנאה שנאתים וג' וכשם שאין מצילין אותן מפני הדלקה כך אין מצילין אותן לא מן המפולת ולא מן המים ולא מכל דבר המאבדן ופסק רבינו האיי גאון ז"ל דהני ספרי מינין ספרי תורות דכתבינון מינין אינון ולאו ספריהון שחיברו אותן הן ופירוש הגיליונין בשנויים כן הגוילין שלספרי מינין שאין כתוב בהן כלום דהכי קאמרינן התם הכי קאמר וספרי מינין הרי הן כגליונים דידהו [מה גלי]ונים דידהו לית בהו משש אף

ספרי מינין לית בהו מששא ובריתא ששנויה כן בפרק כל כתבי הקדש עיקרה בבריתא דספרים אבל הגליונים שלנו מצילין אותן מפני הדליקה

ב ולעיניין כבוד ספר תורה גרסינן בפרק בני העיר אמ' ר' פרנך אמ' ר' יוחנן כל האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום בלא אותה מצוה פיר' לפי שעבר על מצוה דרבנן ועל הא שמעתא דר' פרנך סמכי רבנן דגזרי על הידים הבאות מחמת ספר תורה והיא גזירה אחת משמונה עשר דבר שגזרו בו ביום ובמסכתא דשבת בפרק יציאת השבת גרסינן התם והספר ספר מאי טעמ' גזרו ביה רבנן טומאה אמ' רב

עמוד מז

משרשיה בתחלה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ספר תורה אמרי האי קדש והאי קדש כיון דחזו דקאתו לידי פסידה גזרו ביה רבנן ט[ומא]ה וידים מפני שהידים עסקניות הן [אמרו] אף הידים הבאות מחמת ספר תורה פוסלות את התרומה מאי טעמ' משום דר' פרנך דאמ' ר' פרנך כל האוחז וכול' ובפרק בני העיר גרסינן אמ' ר' ינאי בר בריה דר' ינאי סבא משמיה דר' ינאי רבה מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלה ספר תורה: ופירש מר רב הונאי בר יוסף דקאמרינן האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום אלא גוללו במטפחת ואם תאמר נכנסת המטפחת בין גויל ונגללת עם ספר תורה וצריך להוציאה בידו מבין הגוילין ויש לו לספר תורה כען ביזויין מוטב שיגלל מטפחת ואל יגלה ספר תורה ושמעת מינה דעיקר גזירה משום כבוד תורה הוא ומשום חיבתה ולא מיבעיא ספר תורה דאסור למינקטיה ערום אלא אפילו כל כתבי הקדש מטמאין את הידים ובמסכת ידים במשנתינו שנינו אומרין צדוקין קובלין אנו עליכן פרושין שאתם אומרין כתבי הקדש מטמאין את הידים וספרי המירס אינן מטמאין את הידים אמ' ר' יוחנן (יוחנן) בן זכאי וכי אין לנו על הפרוש' אלא זו בלבד הרי הן אומרין עצמות החמור טהורין ועצמות יוחנן כהן גדול טמאין אמרו לו לפי חיבתן היא טומאתן שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תורוודות אמר להן אף כתבי הקדש לפי חיבתן היא טומאתן וספרי המירס שאינן חביבין אינן מטמי[א]ין את הידים ולא מיבעיא כתבי הקדש למטמא את הידים אלא אפילו הגיליון שבספר נמי מטמא את הידים שכן שנינו במסכת ידים נמי גיליון שבספר שמלמעלה ומלמטה ושבתחלה ושבסוף מטמא את הידים ר' יהודה אומ' שבסוף [אינו] מטמ[א] [עד ש] יעשה לו עמוד ואפלו תיק שלספר תורה והתיבות נמי מטמא את הידים ואסור [לאחזם] ערום ובתוספתא דר' חייא משכחת לה דתניא תיק שלספר ותיבה שלספר ומטפחות ספר. . . טהורות מטמאות את הידים בפרק בני העיר גרסינן

אמ' ר' זירא אמ' רב מתנא הלוחות והבימות אין בהם משום קדושה ופירש רבינו חננאל ז"ל החלק שלמעלה ושלמטה ושלבין. . . [ק]דוש[ה] כלומ' יכלה ויגנוז ויחתך החלק שבו אין בו משום קדושה. . . ספר שמלמעלן ושמלמטן וכול' ואני בעניותי סבירא שפיר' ש. . . ש. . . ע. . . גדולה וממה שאמרנו בסופה (?) ובימה שלעץ ומסתייע. . . פירוש. . . בפרק בני העיר ר' יהודה בש' שמואל בימה ולווחין אין בהן. . . קדושה. . . קדושת בית הכנסת על האי פירושא בתרא סמכינן ובבריתא. . .

עמוד מח

חדש. . . שלהן מותר ישנים מקק שלהן יגנז וגרסי' בני מערבא. . . הני מטפחות ספרין אין מכבסין אותן במי רגלים אבל מכבסין. . . גרסינן בפרק בני העיר אמ' מר זוטרא משמיה דרב ששת מטפחות. . . מצוה וזו היא גניזתן אמ' רבא האי ספר תורה שבלה גונזין. . . רב אחא בר יעקב ובכלי חרש שנ' ונתתם בכלי חרש. . . האומר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק. . . מש בהן חול מ. . . ש. . . ש. . . . . תפילין ומזוזות. . .

עמוד מט

. . . אלהי לטובה עלי ועל נגידי מלפני אשר ישבתי בשבת [ב]תחכמוני ראש השלישי זה כמה פעמים ודרשתי בדברי אלהים חי על ראשי עם קדש בפרקי החגים והמעדים וכאשר שמעו כל ישראל כי נתתי אמרי שפר בתורת מורשה ובינותי פשר דבר בכל מענה סתום ועמום יראו מפני כי ראו כי יי אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר וגם אלהי היה עם פי והורני את אשר דברתי. ודעו מדת צדקה כי לא מלכנו מלך חסד לבדו תכון ממשלתו הורישני משרת נגידי באמרו זה יעצור בעם יי אחריו וגם לא הוא לבד קראני נגיד בשמו כי אם מלפניו משנים רבות מימי נגידי בעוד נשמתו בו ורוח אלוה באפו החל נשיאנו נסיכנו [אבן] חסדאי הנשיא הגדול ראש גליות כל ישראל אליו פונים בכל שערי הארץ תכון ממשלתו עד כי [ת]אתה הממשלה הראשונה ממלכת לבת ירושלם לעשות לי שם כשם הגדולים אשר בארץ וקראני עטרת השרים ומהיום ההוא והלאה צלחה רוח המשרה עלי ואהי משכיל בכל דרכי וידעו כל ישראל כי נאמן בית נגידי להיות לפני יי עד עולם וכי אני עוצר בעם יי אחריו ברשיון אדוננו ראש הגולה אשר אנחנו וכל ישראל באים תחת שבט מלכותו וכולנו מתחזקים באלהי אמן ובשער נשיאותו ירומם וגם אדוננו ראש ישיבת ארץ הצבי תכון משרתו לנצח בא אחריו ומלא את דבריו וסעד באומץ משרתו משרתי והביני על כסא נגידי ויקם על סלע שררותי רגלי

כונן אשורי זאת נחלת עבדי יי וצדקתם וזה מנת חלקם וכוסם וכה אמר המשורר שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום ושלומכם עדת הצדק להקת היושר המון היראה אשר בהם נכללו כל מדות השבח יגדל מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ ישע רב: אחרי [שלחנו] אל אדירינו אנשי גאולתינו הכתב הזה הגיע עדינו כתב מינוי משובח.

עמוד נא

. . . להלוך לפני בחוצות ארץ מצרים ונצא ביום ההוא בשפעת סוסים גדולה ותעבור הרנה בארץ ותצעדנה בנות עלי שור לראות במשרתי הנתונה לי מאת מלכי כיד יי הטובה על נגידי ויקרא [פתשגן הכתב] אשר נכתב בשם המלך בשערי [ארץ מצרים] ותנתן דת לבלתי עבור [הנגידות ממני] ויעבר כל ישראל אשר בכל מלכותו תחת שבטי ויצוה לעשות לי שם כשם הגדולים אשר בארץ ולרדות בנגיד כשם נגידי וארוחתי ארוחת תמיד נתנה לי מלפניו מדי חדש בחדשו כל ימי חייו וישמחו בי כל ישראל וארץ מצרים שקטה וידעו כן עניי הצאן השומרים אותי כי חסד נגידי עמד בפני למען לא יכרת מביתו איש עומד לפניו כל הימים כי חפץ יי בידו צלח כל ימי חייו והשליך את נפשו מנגד להגדיל תורה ולהאדיר. בכן חלק לו ברבים ואת עצומים חלק שלל תחת אשר הערה לתורתו הקדושה נפשו הטהורה ואת פושעים נמנה וחטא רבים נשא ותחל רוח הנגידות אשר היתה על נגידי להאצל עלי ותחזק בי ותעמידני על עמדי ותאמצני כחי לעמוד בהיכל המלך ולצאת ולבוא [לפניו] לכל חפציהם ולכל אודותם [בזכות נגידי] ובזכות גאוננו. ואמנם לגאוני יכון [לנצח] בארץ צבי הנה מכתבו הקדוש הממלל ברור מאליה יורה שאילמלי לא החזיקה לי יד המלכות משרת נגידי היתה יד הגאונות מחזקת ומאמצת משרת נגידי לאהבת נגידי אשר נפלאתה מאהבת בן יחיד לטוב רואי כל שכן כי יד המלכות החלה להסב אופן המשרה אלי על מכונתו ובאה יד הגאונות אחריה בכל מאמצי כח והסכימה על דעת המלכות גם זאת מעם יי צבאות יצאה הפליא עצה הגדיל תושיה. אשרי מי שזכו לו אבותיו אשרי כל מי שיש לו יתד להיתלות בה. וכל אשר צוה גאוננו יכון לנצח. עלי ועל חכמי תושיה